Den svenska situationen

Brottsligheten, orsakerna och vägen framåt

SUPPLEMENT

Stiftelsen Tryggare Sverige

Stiftelsen Tryggare Sverige
Carl-Gustaf Lindstedts gata 3
112 69 Stockholm
Telefon: 08-29 20 00
E-post: info@tryggaresverige.org
Hemsida: www.tryggaresverige.org

Att mångfaldiga innehållet i denna rapport, helt eller delvis, utan medgivande av Stiftelsen Tryggare Sverige, är förbjudet enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande såsom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

Den svenska situationen. Brottsligheten, orsakerna och vägen framåt. Supplement

© Stiftelsen Tryggare Sverige
Upplaga 1
Stockholm 2026
Författare: Magnus Lindgren
Omslag: Ellen Aghed Luterkort

Innehållsförteckning

Sammanfattning 5
Inledning 12
De tre viktigaste statliga utredningarna 12
SOU 2025:57 Polisiär beredskap i fred, kris och krig 13
SOU 2025:8 En ny organisation av ekobrottsbekämpningen 14
SOU 2025:96 Fler möjligheter till ökat välstånd 16
De tre viktigaste rapporterna från Riksrevisionen 17
RiR 2024:1 Statens skydd av hotade personer 18
RiR 2025:6 Statens insatser mot ekonomiskt våld i nära relation 19
RiR 2025:26 Polisreformen 2015 20
De fyra viktigaste rapporterna från ESO/Finansdep. 20
ESO 2019:6 Stöta på patrull 21
ESO 2025:4 Särskilt utsatta områden 23
ESO 2025:7 Innan det är för sent 24
ESO 2026:1 Svarta siffror 24
De fem viktigaste rapporterna från Brå 25
Utvärdering av satsningen på 10 000 fler polisanställda 26
Polisens brottsförebyggande arbete i de utsatta områdena 30
Det brottsförebyggande arbetet i Sverige 34
Uppdrag att förbättra utvecklingen av det BF-arbetet 37
Civilsamhällets roll 38
Stiftelsen Tryggare Sveriges sammanställning 38
Bilagor 44

Sammanfattning

I september 2024 publicerade Stiftelsen Tryggare Sverige en rapport med namnet ”Den svenska situationen - brottsligheten, orsakerna och vägen framåt”. Rapporten innehöll en samlad bedömning från Stiftelsen Tryggare Sveriges arbete med fokus på brottsförebyggande och brotts-offerstödjande frågor sedan bildandet 2008.

De förslag för att vända utvecklingen som vi lyfte fram handlade i första hand om att.

- Förbättra regeringens ledning och styrning av brottsbekämpningen
- Inrätta en kommunal polis och stärk den lokala närvaron
- Inför krav på brottsförebyggande bebyggelseplanering
- Förbättra integrationen och motverka parallellsamhället
- Kraftsamla mot de kriminella nätverken
- Utveckla kommunernas säkerhetsarbete och stödet till brottsutsatta

Många av de konkreta förslag som presenterades i rapporten tar sikte på polisen och rättsväsendet. I praktiken har dock andra aktörer, som exempelvis familj, skola, idrottsföreningar, fastighetsägare, socialtjänst etc., många gånger en mycket viktigare roll än polisen i arbetet med att förebygga och förhindra brott.

Men en absolut förutsättning för att andra aktörer ska kunna bidra är emellertid att polisen fullgör sin del av det som sammantaget måste göras för ett säkrare och tryggare Sverige. Utan en fungerande polis med förmåga att förebygga och utreda brott blir det svårt, för att inte säga omöjligt, för andra aktörer att ta sitt ansvar. Det innebär också att de samlade politiska initiativen i form av ny lagstiftning, strängare straff och nya metoder står sig slätt.

Problemet är att polisen för varje omorganisation har fjärmat sig ytterligare och kommit allt längre från invånarna. I dess spår har det uppstått ett maktvakuum som fyllts av extremister, religiösa fanatiker, kriminella gäng och smågangsters.

I detta supplement har vi försökt att fånga in några av de viktigaste rapporterna, utredningarna och yttranden från Justitiedepartementet, Riksrevisionen, Finansdepartementet/ESO och Brå som analyserat och försökt beskrivit det aktuella tillståndet under senare år. Därtill har vi inkluderat Stiftelsen Tryggare Sveriges sammanställningar från Folk och försvar 2026 och Nationella Brottsofferveckan 2026.

Utgångspunkten för arbetet har varit; stämmer fortfarande våra bedömningar från 2024 eller måste vi revidera dem och, i så fall, hur?

Det korta svaret, efter att ha tagit del av de rapporterna m.m. som vi redovisar nedan, är att situationen beträffande den illa fungerande brottsbekämpningen blivit ännu allvarligare. Både Riksrevisionen och Brå dömer till (stora) dela ut den nuvarande polisverksamheten som icke fungerande bl.a. eftersom 2015-års polisreformering aldrig blivit genomförd i praktiken.

Stiftelsen Tryggare Sverige ser därför ingen annan lösning för att komma vidare än att tillsätta en särskild ”Framtidskommission”, som får sex månader på sig att sortera begreppen och klara ut hur vi bäst kan komma vidare för att stärka förmågan inom den samlade brottsbekämpningen.

Problem i sammanhanget är den polisreform som genomfördes 2015 då alla strategiska ledningsresurser i form av självständiga polischefer, hundratals erfarna kommissarier och lokala självständiga polisstyrelser försvann. Likaså avvecklades den styrelse som ledde den polisiära centralmyndigheten, vilken i stället ersattes av så kallat insynsråd.

Genom den reformen lämnade staten i stor utsträckning kommunerna åt sitt öde. Detta trots att den främsta avsikten var att stärka upp just den lokala polisnivån. I stället infördes ett system med kommunpoliser, en organisationsform som alla insatta kunde förutspå skulle få svårt, för att inte säga omöjligt, att fungera inom den nyinrättade polishierarkin.

I samband med reformen försvann alla säkerhetsgarantier som kommunerna måste ha för att klara sin egen säkerhet; detta eftersom de sedan 1965 är förbjudna att skaffa egna poliser som hjälper till att upprätthålla ordning och säkerhet.

Trots alla de varningsord som kunde höras långt innan 2015 så ignorerades de som hade invändningar mot att ”reformen” kanske inte skulle komma att fungera; skällsord som ”dysterkvistar” och ”bakåtsträvare” kunde höras.

Stiftelsen Tryggare Sverige har sedan starten 2008 noga följt utvecklingen, men vår erfarenhet av dessa frågor sträcker sig tillbaka till 1970-talet. I ett stort antal debattartiklar, rapporter, debattkvällar, seminarier etc. har vi haft invändningar mot vart polisen är på väg, utan att någon velat lyssna.

Situationen har alltså blivit allvarligare, accelererat, sedan vi redovisade vår rapport för två år sedan. Fler sanningar har tvingats upp på bordet, antagligen som en följd av TIDÖ-regeringens ”Paradigmskifte”.

Den samlade bedömningen utifrån de rapporter som vi nedan redovisar och refererar till, visar sammantaget att hela reformen från 2015 har misslyckats. Brottsbekämpningen måste alltså göras om i grunden; 2015 måste tänkas bort, likaså 1965 när själva förstatligandet av all landets polisverksamhet genomfördes.

Den nuvarande Rikspolischefen avslöjar genom sina aktuella intervjuer, som vi uppfattar det, att tiden sprungit ifrån den organisation som hon är satt att leda. Några exempel på citat från hennes intervjuer är: ”vi jobbar annorlunda nu”, ”våra nya arbetssätt och ny lagstiftning gör att vi jobbar bättre nu”, ”vi har helt förändrade arbetssätt”, ”vi förhindrar fler brott”, ”vi har kommit långt”, ”vi förändrar våra arbetssätt från grunden”, ”vi jobbar mer samlat och informationsdrivet”, ”sedan 2023 har vi tvingats att ändra våra arbetssätt”, ”vi är väldigt lyhörda mot regeringen och all den nya lagstiftning som vi fått”. En sammanfattning som vi flera gånger hört Rikspolischefen avsluta sina intervjuer med är att ”vi har blivit bättre, men vi behöver göra mer”.

Hittills har TIDÖ-arbetet i huvudsak handlat om att utreda och skriva nya lagar. Gott så, men det räcker inte. Politikerna har i princip lämnat polisverksamheten i fred, och låtit den få sköta sig självt. Men det är i det praktiska brottsbekämpande uppdraget i kommunerna som det kommer att visa sig om vi kan stoppa den accelererande och grova brottslighet som vi inte lyckats stoppa under de senaste 30 åren.

Allt kokar ner till behovet av att organisera en fungerande polisverksamhet i landets kommuner. Denna självklarhet slogs fast redan 1996 av våra främsta brottsforskare, professorerna PO Wikström och Marie Torstensson, när de i sin redovisning av uppdraget från Justitiedepartementet att ta fram ett förslag till ”Ett Nationellt Brottsförebyggande Program” skrev följande (s. 68): ”De största utvecklingsmöjligheterna för rättsväsendet på brottspreventionens område torde ligga inom polisens verksamhetsområde och avser en fortsatt och intensifierad utveckling av problemorienterat polisarbete och närpolisverksamhet”.

Det är kommunerna som sedan 1965 i princip stått oskyddade och därför varit helt beroende av att staten skött säkerheten. När staten missköter detta sitt uppdrag blir kommunerna mer eller mindre helt utlämnade. Det går till exempel inte i längden acceptera att det nu finns över 60 så kallade utsatta områden där polisen har mer eller mindre svårt att operera. När staten inte heller klarar av att beivra de vanligaste brotten (mängdbrotten) som invånarna drabbas av och där brottsuppklaringen kan ligga nedåt noll procent, då är läget mycket allvarligt.

Sammanfattningsvis, Stiftelsen Tryggare Sverige har under årens lopp många gånger beskrivit att ”slaget om säkerheten” kommer stå ute i kommunerna. Det är där som brottsbekämpningen måste fungera, det är där som vi måste försöka stoppa våra barn och ungdomar från att inte hamna i kriminella karriärer. Det är också där Försvarsberedningen skriver följande (s. 83): ”Kommuner och regioner har en avgörande roll för att samhällets funktionalitet kan säkerställas vid höjd beredskap och krig. Resurser och verksamhet i kommuner och regioner är därför viktiga för det civila försvaret samlade funktionalitet. Den nu rådande lagstiftning för kommuner och regioner är inte anpassad för höjd beredskap och krig.”

I de flesta länder har kommunerna sin egen polis. Det är lika självklart som att kommunerna har sin egen räddningstjänst. Är kommunerna för små kan man jobba i kommunalförbund. Att bygga upp en sådan fungerande verksamhet kommer att ta tid, men det måste göras och självklart måste staten finansiera den uppbyggnaden med statsbidrag under de förslagsvis första tio åren. Stiftelsen Tryggare Sverige bilägger i den delen en av de många debattartiklar som vi skrivit genom åren som förklarar hur en sådan komplettering av det nuvarande polisarbetet kan byggas upp.

Andra självklarheter är att den grova och organiserade brottsligheten måste bekämpas av en särskild myndighet. Här handlar allt om, sedan 100 år tillbaka, att ”go for the money”. Alltså måste ekobrottsbekämpningen ligga som basen i en sådan myndighet. En sådan framtida myndighet skulle också med fördel kunna vara samnordisk. Allt fler insatta börjar prata om behovet av ett ”Nordiskt FBI”. I detta sammanhang kan noteras att de nordiska polisfackföreningarna för något år sedan i en debattartikel i princip dömde ut hur den nuvarande brottsbekämpningen fungerar.

Den aktuella geopolitiken i vårt närområde visar också mer påtagligt än tidigare att omvärldsläget har blivit mycket allvarligare och farligare. Frågor om civilt försvar står därför plötsligt högt på agendan. Även i den delen kommer brottsbekämpningen stå i fokus; om inte polisen fungerar i fredstid blir det omöjligt att växla upp till kris och krig (se bl.a. Försvarsberedningens delrapport ”Skärpt läge”, juni 2026, s. 90). ”Polismyndighetens resurser bör användas så effektivt som möjligt för att stärka totalförsvaret”.

Ett av Stiftelsen Tryggare Sveriges krav, som vi fört fram sedan tidigare, är att regeringen för att kunna förbättra sin egen ledning och styrning av brottsbekämpningen, vid sidan av Justitiedepartementet, också borde inrätta ett Inrikesdepartement på motsvarande sätt som man har i andra länder (ett ”Home Office”, ett ”Department of Homeland Security” etc.). Ett sådant departement ska ha till uppdrag att ansvara för alla frågor om hur vi i praktiken ska styra våra samlade brottsbekämpande myndigheter m.fl., allt för att skydda landet mot en allt grövre kriminalitet.

Med inrättande av en sådan ny och professionell funktion skulle det bli mer självklart att alltid prata i termer av ”inre säkerhet” respektive ”yttre säkerhet”. Den inre säkerheten hanteras främst av det föreslagna Inrikesdepartementet och den yttre säkerheten av det nuvarande Försvars- respektive Utrikesdepartementet.

Ska vi klara av att förnya polisverksamheten och brottsbekämpningen på sätt som redovisas i denna rapport så måste Regeringskansliet leda och styra effektiviseringsarbetet på ett mer kraftfullt sätt.

Som ett ytterligare led i regeringens styrning av brottsbekämpningen borde också länsstyrelserna få en ny roll. Dessa borde, i en ny ”controllerfunktion”, åläggas att fortlöpande till det Inrikesdepartement som vi här föreslår, redovisa hur säkerhetsläget är i sina ansvarsområden. Om de uppfattar brister eller allmänt ser att myndigheter och kommuner inte klarar att upprätthålla en lägsta godtagbar nivå så måste de rapportera sådana brister till regeringen. Stiftelsen Tryggare Sverige har genom åren vid flera tillfällen beskrivit hur en sådan modell skulle kunna fungera.

Punktlistan ovan som togs fram för två år sedan kan alltså återanvändas för att ligga till grund för det förnyelsearbete som behövs av den svenska brottsbekämpningen. Men nu kan vi komprimera den något för att försöka ännu tydligare förklara vad som egentligen måste göras efter polisreformens misslyckande:

- Det handlar om att säkra upp våra kommuner så att främst den organiserade brottsligheten inte kommer åt att utnyttja deras nuvarande svagheter; grunden för att sådant arbete är bland annat att de tillåts ha en egen kommunal polis samtidigt som kommunernas ansvar för hjälp, stöd och skydd av brottsoffer verkligen kommer i gång.
- Ytterst måste vi ta tillbaka de över 60 utsatta områden som polisen klassade redan för över tio år sedan, men där endast ett fåtal har kunnat tas tillbaka, samtidigt som flera nya tillåtits tillkomma. Det kommer också bli omöjligt för Försvarsberedningen att fortsätta sitt arbete med att utveckla ett nytt civilt försvar utan att ta ställning till det förslag som vi här lägger.

- Vi måste snarast inrätta en särskild myndighet för kampen mot den organiserade brottsligheten, gärna på samnordisk bas. Grunden för en sådan myndighet är att vi måste bekämpa den ekonomiska brottslighet som alltmer driver all organiserad brottslighet. De texter som vi redovisar nedan är skrämmande läsning (till exempel förre rikspolischefen Strömbergs betänkande där han skriver (s.31) att ”Vi ser ett behov av skyndsamhet i att förbättra och effektivisera organisationen och arbetsmetoderna. Det som pågår i detta nu är att pengarna rinner ur samhällets fickor och används och omsätts av kriminella aktörer på ett samhällsskadligt sätt. Reformen bör därför inte vänta”).
- Vi måste samtidigt klara ut hur vi ska genomföra de säkerhetsförbättringar och nya sätt att jobba som Försvarsberedningen nu sammantaget ställer på kommunerna och på polisen, alltså polisens roll i det nya civila försvaret.
- För att komma i gång med detta helt nödvändiga förnyelse- och effektiviseringsarbete föreslår vi att det efter valet omgående inrättas en ”Framtidskommission” som får sex (6) månader på sig att sortera upp de begrepp och utmaningar som redovisats i denna rapport. Därefter inrättas en Polisberedning, som får ett motsvarande uppdrag som den nu sittande Försvarsberedningen; att långsiktigt ta fram en brottsbekämpningsverksamhet som får förmåga att upprätta lag och ordning i hela landet. Även sådana förbättringar som rikspolischefen nedan räknar in i uttrycket ”men vi måste göra mer” måste självklart upp till diskussion i en rättsstat som den svenska. Den tidshorisont vi ser framför oss är ”omedelbart, på två års sikt och på 5–15 års sikt”. Vi har i vårt bilagda remissvar utvecklat hur ett sådant mer långsiktigt förnyelsearbete skulle kunna genomföras, i praktiken.

Inledning

Under de senaste åren har det publicerats många viktiga utredningar, yttranden, rapporter, faktalitteratur, tidningsartiklar, debattartiklar m.m. som analyserat och försökt beskrivit det aktuella tillståndet i den svenska brottsbekämpningen, särskilt beträffande polisverksamhetens förmåga. För att kunna göra en riktig uppdatering inför Almedalen 2026 och det förestående valet redovisar vi därför de mest intressanta av dessa utredningar m.m.

Vi menar att ett sådant underlag kan utgöra det ”supplement” som vi behöver för att komplettera vår rapport från 2024; allt för att försöka redovisa en så rättvisande bild som möjligt av tillståndet inom denna del av politiken, som den sittande regeringen kallar för ”Paradigmskiftet”.

Materialet som vi utgår från när vi redovisar vår nya bedömning består av nedanstående rapporter från Justitiedepartementet, Riksrevisionen, Brå, Finansdepartementet/ESO och från Stiftelsen Tryggare Sverige.

De tre viktigaste statliga utredningarna

Under de senaste åren har Justitiedepartementet mellan tummen och pekfingret presenterat hundratals utredningar som berör de områden som Stiftelsen Tryggare Sverige bevakar, som får helt avgörande påverkan på hur den svenska brottsbekämpningen måste organiseras m.m. för att kunna upprätthålla tillräcklig förmåga.

De tre viktigaste utredningarna enligt Stiftelsen Tryggare Sveriges erfarenhet och bedömning handlar om polisiär beredskap i fred, kris och krig, om bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten och om vikten av att ett land måste ha en effektiv brottsbekämpning för att klara av sin framtida produktivitetstillväxt.

SOU 2025:57, Polisiär beredskap i fred, kris och krig

Stiftelsen Tryggare Sverige bedömer att de frågor som diskuteras i denna utredning kommer att bli helt avgörande för framtiden. Vi väljer därför

att i sin helhet här som bilaga redovisa dels vårt remissvar på utredningen, dels den debattartikel som vi skrev tillsammans med förre rikspolischefen Björn Eriksson, allt för att så långt möjligt försöka belysa vikten av allvaret och svårigheterna i de frågeställningar som denna utredning behandlar. Dessa frågeställningar har varit uppe till beredning flera gånger under den senaste 30-årsperioden men verkar trots detta aldrig hittills tagits på riktigt allvar (se dock Försvarsberedningens delrapport i juni 2026).

SOU 2025:8, En ny organisation av ekobrottsbekämpningen
Om Riksrevisionens rapporter (se nedan) ger en bild av misslyckandet och svårigheterna att få helheten i polisarbetet att fungera på ett godtagbart sätt ger den här utredningen en bild av motsvarande svårigheter att få till en effektiv ekobrottsbekämpning och hur ett sådant arbete lämpligen borde organiseras.

Betänkandet redovisades sommaren 2025 av ”Utredningen om en organisation av en effektiv ekobrottsbekämpning” (SOU 2025:81) och fick namnet ”En ny organisation av ekobrottsbekämpningen”. Det antecknas att regeringen omgående valde att inte gå vidare med utredningens förslag om avveckling av Ekobrottsmyndigheten utan enbart remitterade de delar av betänkandet som stärker ekobrottsbekämpningen (”Uppdrag att stärka ekobrottsbekämpningen”, (Ju 2025/01527, 2025-07-03). Justitiedepartementet publicerade därefter en promemoria med namnet ”En effektivare ärendefördelning inom ekobrottsbekämpningen”, (Ju 2026/01272, 25/5 2026, som samma dag remitterades till 13 remissinstanser med krav på remissvar senast den 3 augusti 2026).

Ur den ursprungliga utredningens sammanfattning hämtar vi några uppgifter som belyser den ”hotbild” som utredningen beskrivit att ekobrotten idag utgör mot hela vårt land:

”I korthet har vi funnit att den ekonomiska brottsligheten i dag har en nästan ofattbar omfattning och dessutom ändrat karaktär. Den är numera gränsöverskridande och samma aktörer förekommer i både ekobrottsärenden och i ärenden om vålds- och narkotikabrott. Dagens brottsbekämpning på ekoområdet räcker inte längre till.

Ekobrottsmyndigheten utreder inte, som många tror, merparten av den ekonomiska brottsligheten. Tvärtom utreder myndigheten en begränsad del av brottsligheten. För att staten inte ska ligga steget efter kriminaliteten utan i stället ligga steget före, behövs därför en ny organisation som ger förutsättningar för förändrade arbetsmetoder och en mer samlad brottsbekämpning. Förslaget innebär att Ekobrottsmyndighetens och Polismyndighetens verksamheter slås ihop för att på så sätt skapa en starkare och mer effektiv organisation än de enskilda myndigheterna gör idag. Organisationen som vi föreslår har förutsättningar att växa och kan ta tillvara framgångsrika arbetssätt som används inom Ekobrottsmyndigheten och Polismyndigheten på var sitt håll…

Det brottsförebyggande arbetet är mycket viktigt, särskilt på ekobrottsområdet. En välfungerande polis- och åklagarverksamhet är dock en grundläggande förutsättning för att ekobrottsbekämpningen ska vara framgångsrik. Samhällets signal till allmänheten får inte vara att man gett upp. Vissa individer måste lagföras för att nå det övergripande målet för kriminalpolitiken. Att minska brottsligheten och öka människors säkerhet…

Vår kartläggning av hur den ekonomiska brottsligheten ser ut idag, 2025, har visat en i många avseenden skrämmande utveckling. Dagens ekonomiska brottslighet är inte bara ”manschettbrottslighet” utan omfattar väsentligt mycket mer. Dessutom finns det numera stora överlappningar mellan organiserad och ekonomisk brottslighet. Många ekonomiska brott är organiserade. Ekonomisk brottslighet finansierar dessutom organiserad vålds- och narkotikabrottslighet. Illegal verksamhet blandas ofta med legal näringsverksamhet. Ibland används företaget endast för att begå ekonomisk brottslighet och i praktiken är företaget i dessa fall ett rent brottsverktyg.

Det förekommer dessutom organiserad brottslighet med hjälp av företagande och otillåten påverkan närmar sig ett samhällsövertagande, dvs. den utövar betydande makt i hela samhällssegment. Det förekommer även kopplingar till främmande statsmakter, terrorism och extremistmiljöer. Sammantaget har brottsligheten den karaktären att den hotar grundbultarna i vårt samhälle. Med andra ord har den blivit systemhotande…

Den ekonomiska brottsligheten idag är en brottslighet som inte bara är komplex och svårutredd utan som också saknar gränser. Såväl geografiskt som i fråga om lagrum och myndighetsgränser. Det är numera ofta samma kriminella nätverk som skjuter och säljer narkotika som gör sig skyldiga till ekonomisk brottslighet. Dessutom kan nätverksaktörer högre upp i hierarkin ägna sig åt ekonomisk brottslighet för att distansera sig från annan brottslighet som grova narkotikabrott och våldsbrott. Brotten har ofta internationella inslag. Pengarna försvinner ofta snabbt utomlands…

Det är således tydligt att ekobrott inte främst utgörs av isolerade företeelser i form av skatte- och borgenärsbrott, dvs. brott som utreds av Ekobrottsmyndigheten, och att verkligheten idag är en annan än för 25 år sedan. Sammanfattningsvis talar brottslighetens karaktär och omfattning för att det nuvarande arbetet med ekobrottsbekämpning inte längre är ändamålsenligt och att det behövs ett nytt sätt att arbeta…

Ingenting talar för att den ekonomiska brottsligheten kommer att minska framöver, tvärtom. Allt pekar på att den ekonomiska brottsligheten har blivit en förutsättning för den organiserade brottslighetens fortlevnad och att incitamenten för att fortsätta att begå brott är stora. Att låta utvecklingen fortgå kan inte vara ett alternativ. Det behövs kraftfulla åtgärder för att vända utvecklingen…

Vi ser ett behov av skyndsamhet i att förbättra och effektivisera organisationen och arbetsmetoderna. Det som pågår i detta nu är att pengarna rinner ur samhällets fickor och används och omsätts av kriminella aktörer på ett samhällsskadligt sätt. Reformen bör därför inte vänta".

Det kan antecknas att när Stiftelsen Tryggare Sverige i dag tar del av den "hotbild" som framgår av ovannämnda promemoria om en effektivare ärendefördelning inom ekobrottsbekämpningen från maj 2026, så bedömer vi att den hotbilden inte på något sätt tonats ner utan närmast förstärkts i förhållande till den ursprungliga utredningen, som vi här refererar till.

SOU 2025:96, Fler möjligheter till ökat välstånd

I Stiftelsen Tryggare Sveriges remissvar på Produktivitetskommissionens betänkande skrev vi inledningsvis att "vi ser i stort sett mycket positivt

på hur Produktivitetskommissionen beskriver möjligheterna att öka välståndet i vårt land. Vi håller därför med om det mesta som skrivs även om vi mer i detalj håller oss till att kommentera kapitlet 11, Kriminalitet och tillit, som innehåller de frågor och problem som Stiftelsen Tryggare Sverige jobbar med till vardags.

Under Stiftelsen Tryggare Sveriges 18 år har vi från civilsamhällets horisont sett att det finns en outvecklad potential inom brottsbekämpningen som måste kunna tas tillvara för att effektivisera arbetet. Det handlar främst om bättre styrning och ledning, men också om att förbättra organisationen av främst polisverksamheten, men även av åklagarverksamheten.

Vi instämmer därför i de bedömningar som kommissionen gör redan på s. 26 där man skriver att ”en bekymmersam utveckling i Sverige är den påtagliga förekomsten av kriminalitet, välfärdskriminalitet och organiserad brottslighet. Den bedöms utgöra en betydande utmaning för Sveriges framtida produktivitetstillväxt, bland annat eftersom kriminalitet kan skada sund konkurrens och seriöst företagande, påverka tilliten i samhället negativt samt försämra effektiviteten i de offentligt finansierade välfärdstjänsterna”.

På samma tema instämmer vi också i följande skrivningar (kap. 11, s. 401): ”Kapitlet är avgränsat till att fokusera på behovet av övergripande systemförändringar, varför till exempel de rättsvårdande myndigheternas nya verktyg, de senare årens grova våldsbrott, förändringar i straffrätt mm. inte analyserats i detalj. Produktivitetskommissionen bedömer att det sammantaget finns starka skäl för att understryka kriminalitetens potentiellt mycket negativa påverkan på produktivitetsutvecklingen och ekonomin”. I detta sammanhang har också RATIO bidragit med två viktiga rapporter om hur kriminalitet påverkar företag och företagandes villkor (”Från det nordiska guldet till det svenska tillståndet”, 2024 ”Brottsrisk som affärsvillkor: Företagares röster om brottslighet, trygghet och vardag i utsatta områden”, 2026).

Vidare, i direktivet till denna utredning (s. 650) uttalas att det ”… är angeläget att öka produktiviteten i den offentliga sektorn. Kommissionen ska därför analysera vilka hinder och möjligheter det finns för att uppnå en högre produktivitet i den offentliga sektorn, och lämna förslag

för att öka produktiviteten i den offentliga sektorn. Kommissionen kan även inom ramen för detta uppdrag lämna alla typer av förslag, bland annat sådana som påverkar såväl statens inkomster som utgifter. Förslagen kan exempelvis avse ändrade regler eller ändrad styrning eller organisering av statliga myndigheter, kommuner och regioner".

Stiftelsen Tryggare Sverige har under de senaste 18 åren som tankesmedja använt stor del av vår tid och kraft till att diskutera just de övergripande systemförändringar som behövs, men som produktivitetskommissionen inte tar upp i sitt betänkande. Det handlar om förhållandet mellan Regeringskansliet och Polismyndigheten, om förhållandet mellan polisen och åklagarna, om förhållandet mellan central polisverksamhet och lokal polisverksamhet, om säkerhetsarbetet i kommunerna, om svårigheterna att ta brottsofferfrågorna på allvar, om bristande effektivitet i Kriminalvårdens Frivård med mera.

I huvudsak har vårt påverkansarbete handlat främst om att Polismyndigheten måste öka sin egen "förmåga"/ sin beredskap för att verkligen på allvar fullgöra de utomordentligt viktiga rättsstatsuppgifter som åligger polisen. Ytterst handlar frågorna om skyddet av demokratin; om inte brottsbekämpningen effektiviseras riskerar demokratin sättas i fara, inte minst när den organiserade kriminaliteten äter sig in i själva samhällskroppen. Då tar korruptionen över och då kan hela vårt nuvarande samhällssystem krackelera, eller ytterst raseras.

De tre viktigaste rapporterna från Riksrevisionen

Riksrevisionen har det kanske viktigaste uppdraget, att hjälpa till att få statens myndigheter att göra sitt jobb på det mest effektiva sättet, allt för att tjäna allmänheten. I detta sammanhang redovisar vi tre aktuella rapporter som har direkt inverkan på den svenska brottsbekämpningen m.m.

RiR 2024:1, Statens skydd av hotade personer - brister i omfattning och effektivitet

"Varje år utsätts ett stort antal personer i Sverige för hot, våld och trakasserier. En del av dessa personer behöver få skydd från staten. Riksrevisionens har granskat statens arbete för att skydda hotade personer. Granskningen har fokuserat på kontaktförbud, Polismyndig-

hetens Brottsoffer och personsäkerhetsverksamhet, samt skyddade personuppgifter.

Den övergripande slutsatsen är att arbetet brister i flera avseenden, vilket lett till att staten varken kan säkerställa att alla som behöver få skydd beviljas det, eller att skyddet alltid är verkningsfullt.

En del av problemet består i att åklagarna sällan beviljar kontaktförbud om det inte finns tidigare domar eller pågående förundersökning som väntas leda till fällande dom. Dessutom följer polisen inte upp kontaktförbud i tillräcklig utsträckning. Överträdelser av kontaktförbud leder sällan till konsekvenser för förbudspersonen.

Inflödet till polisens brottsoffer- och personsäkerhetsverksamhet är stort och innehåller många ärenden som den inte ska hantera. Samtidigt finns det en risk att ärenden där det finns en hotbild inte upptäcks. Verksamhetens arbetsbelastning har ökat på grund av akuta hotbilder kopplade till organiserad brottslighet, vilket har minskat möjligheten att arbeta med brott i nära relationer.

Riksrevisionen konstaterar att flera statliga myndigheter behöver utveckla sitt arbete för att säkerställa att de inte röjer skyddade personuppgifter, och att staten i större utsträckning behöver prioritera förebyggande åtgärder riktade mot personer som hotar".

RIR 2025:6, Statens insatser mot ekonomiskt våld i nära relationer

Riksrevisionen har granskar statens arbete för att motverka ekonomiskt våld i nära relationer. Ekonomiskt våld innebär att ta makt över och kontrollera en annan persons ekonomi, eller att på olika sätt utnyttja och förstöra dennes tillgångar. Granskningen visar att det finns väsentliga brister i statens arbete. Regeringen och myndigheterna har inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att motverka ekonomiskt våld, vilket leder till att utsatta får otillräckligt stöd och skydd.

Granskningen visar att regeringen inte tillräckligt har uppmärksammat ekonomiskt våld i sina målformuleringar och strategier, och sällan beaktat ekonomiskt våld inom lagstiftningsprocessen. Många myndigheter har påbörjat ett arbete mot ekonomiskt våld, men kunskapsnivån är

generellt låg och flera myndigheter har identifierat att de kan utnyttjas i ett ekonomiskt våldsutövande.

För att förbättra situationen rekommenderar Riksrevisionen att regeringen inkluderar ekonomiskt våld i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, och tydliggör vilka myndigheter som ska arbeta med frågan. Regeringen bör dessutom kartlägga behovet av lagstiftningsåtgärder och hur våldsutövare kan utnyttja myndigheter för att bedriva ekonomiskt våld mot närstående. Myndigheterna bör säkerställa att anställda har tillräcklig kunskap om ekonomiskt våld och utveckla rutiner för att motverka det".

RIR 2025:26, Polisreformen 2015 – intentionerna är ännu inte nådda

"År 2015 slogs de 21 länspolismyndigheterna, Statens kriminaltekniska laboratorium och Rikspolisstyrelsen ihop till en myndighet. Reformen skulle ge högre kvalitet, ökad kostnadseffektivitet, ökad flexibilitet och väsentligt förbättrade resultat i polisens verksamhet. Riksrevisionen har granskat om Polismyndigheten har arbetat effektivt för att nå intentionerna med reformen.

Riksrevisionens övergripande slutsats är att Polismyndigheten inte har arbetat tillräckligt effektivt för att nå intentionerna, och att myndigheten heller inte har nått intentionerna med reformen.

Polisens anslag har nästan dubblats sedan 2015 och personalstyrkan har vuxit. Samtidigt har utredningsresultaten inte förbättrats och den lokala nivån har inte stärkts tillräckligt för att polisen ska komma närmare medborgarna. Myndigheten har heller inte blivit mer kostnadseffektiv, och utvecklingen har i stället gått i motsatt håll. Den interna styrningen har inte fungerat effektivt; den har varit okoordinerad, svag och otydlig samt haft ett för starkt fokus på vilka aktiviteter som ska genomföras snarare än vad aktiviteterna ska leda till. Enligt Riksrevisionen kan den bristande interna styrningen, kombinerat med svårigheter eller ovilja att följa den, även delvis förklara oförmågan att stärka den lokala nivån och förbättra utredningsresultaten."

De fyra viktigaste rapporterna från ESO/Finansdepartementet

Expertgruppen för studier i Offentlig ekonomi (ESO) breddar och fördjupar underlaget för samhällsekonomiska och finanspolitiska avgöranden. Genom oberoende studier bidrar ESO till samhällsdebatten och blir en brygga mellan forskning och politik. ESO är en politiskt oberoende kommitté under Finansdepartementet (www.eso, expertgrupp.se).

ESO 2019:6, Stöta på patrull – en ESO-rapport om polisens problemorienterade arbete

Den här ESO-rapporten från 2019, som är författad av kriminologen Jerzy Sarnecki, är i stora drag en uppföljning och utvidgning av den tidigare ESO-rapporten ”Polisens prestationer – en ESO-rapport om resultatstyrning och effektivitet” (ESO 2010:3, Sarnecki 2010), av samme författare. I rapporten från 2010 ”presenteras förslag rörande styrning av polisverksamheten med syfte att öka kostnadseffektiviteten. Förslagen bygger dels på en genomgång av olika dokument om polisverksamhetens mål och dess uppfyllelse, dels på en genomgång av internationell forskning om kostnadseffektivt polisarbete” (s.7).

Förordet till rapporten 2019 inleds av ordföranden Hans Lindblad med följande konstaterande:

”Den 1 januari 2015 omorganiserades Polisen till en sammanhållen myndighet bestående av de 21 olika polismyndigheterna, Rikspolisstyrelsen och Statens kriminaltekniska laboratorium. Efter en omfattande utvärdering av sammanslagningen konstaterade Statskontoret i en rapport 2018 att ”omorganisationen hittills inte har förbättrat Polisens förmåga att utreda brott på något påtagligt sätt” (s.87).

Längre fram i förordet slår ordföranden fast att ”framgångsrik brottsprevention bedrivs därför bäst på lokal nivå, utgående från lokala problem”.

Förordet avslutas med följande krav: ”Även om det inte finns några perfekta mått måste polisens prestationer kunna utvärderas, både kvantitativt och kvalitativt. Jag hoppas att den här rapporten kan bidra till en upplyst diskussion om hur polisens effektivitet ska mätas, särskilt mot bakgrund av målet om att öka antalet poliser med 10 000 till år 2024”.

I själva rapporten av Jerzy Sarnecki från 2019 framgår av sammanfattningen (s.11) att ”det övergripande syftet med denna rapport är att skapa underlag för att förbättra polisens förmåga att fullgöra uppdraget att förebygga brott, klara upp brott, skapa trygghet samt ge service åt medborgarna”…”Polisen i Sverige åtnjuter ett stort och alltjämt orubbat anseende hos befolkningen, samtidigt som man ofta drabbas av omfattande kritik i medierna och från det politiska etablissemanget. Kritiken avser främst polisens låga effektivitet. Fokus ligger i stor utsträckning på att polisen klarar upp förhållandevis liten andel av alla polisanmälda brott, vilket resulterar i att få skyldiga kan lagföras. Denna s.k. personuppklaring har dessutom minskat något under senare år, trots att polisens organisation har reformerats och nya resurser tillförts” (s.12).

”Personuppklaringsmåttet används således som en central indikator på polisens effektivitet. Vid närmare påseende är dock personuppklaring ett mycket tveksamt mått då det innefattar personuppklaring av brott som sinsemellan är mycket olika… Förändringar i brottsuppklaringen till exempel i ett polisområde kan alltså bero på att polisens förmåga att klara upp brotten har förändrats, eller att det skett en förändring i vilka typer av brott som polisen satsat på. Detta gör måttet otillförlitligt och känsligt för manipulation. Eller för att uttrycka det på et annat sätt, det är av stor betydelse om förändringar i brottsuppklaringen avser ringa narkotikabrott, rån eller mord”.

”Trots dessa uppenbara problem används uppklaringsmåttet flitigt och inte sällan helt onyanserat. Det råder stor politisk enighet om att den låga brottsuppklaringen beror på polisens underbemanning och att polisen under de närmaste åren behöver tillföras nya resurser. Planen är att antalet anställda (främst poliser) inom polismyndigheten ska öka med ca 10 000 personer fram till år 2024, så att antalet anställda ökar till från ca 30 000 till ca 40 000. För att klara detta har bland annat antalet platser i polisutbildningen utökats kraftigt och antalet orter där poliser utbildas har succesivt ökat från en, år 1999 till fem 2019. Trots detta är det idag osäkert om målet med 40 000 anställda inom den utsatta tiden kan nås utan drastiska förändringar i rekrytering och utbildning av poliser. Det är dessutom synnerligen osäkert om nuvarande satsningar på en ökad personuppklaring, även om det leder till viss framgång, utgör den bästa prioriteringen av samhällets begränsade resurser” (s.12).

”Rapportens huvudförslag är att tyngdpunkten inom polisverksamheten ska flyttas från den reaktiva verksamheten till den proaktiva, dvs. brottsförebyggande. Detta kan åstadkommas genom att polisen i betydligt större utsträckning än idag använder sig av problem-orienterat polisarbete (POP). Även polisens repressiva och brottsutredande insatser ska motiveras med dess preventiva effekter och inte, som idag på många håll, med hur mycket straff som dessa insatser genererar. Den föreslagna förändringen kräver omfattande förändringar i polisens attityder till sitt uppdrag och en utveckling av nya mått på måluppfyllelse (s.14).

”Mitt förslag går alltså ut på att brottsprevention och lindring av de skador som orsakas av brott som ska vara Polismyndighetens huvudmål. Metoder att mäta effekter av dessa åtgärder bör utvecklas. Den totala brottsuppklaringen bör inte användas som ett centralt mått på polisens effektivitet” (s. 14).

ESO 2025:4, Särskilt utsatta en ESO-rapport om sambandet mellan etnisk segregation och brottslighet

I sammanfattningen skriver författarna följande: ”I denna rapport undersöker vi om det finns ett samband mellan etnisk boendesegration och brottslighet, med särskilt fokus på huruvida detta samband kan tolkas som ett orsakssamband. Med andra ord, skapar segregationen i sig förutsättningar för brottslighet, eller är det andra bakomliggande faktorer som förklarar det möjliga sambandet? Denna fråga är avgörande för att bedöma om insatser mot etnisk boendesegregation kan minska brottsligheten i utsatta områden” (s.7).

Under beskrivningen av de huvudsakliga resultaten från analysen redovisas fem punktsatser, varav två rör brottslighet: ”Vidare är effekten av etnisk boendesegregation på brottslighet särskilt stark för barn som växer upp i dessa miljöer. Detta resultat är i linje med tidigare forskning som har visat att unga individer påverkas mer av områdeseffekter än vuxna. Effekten är också starkare bland personer som har svagare socioekonomiska förutsättningar mätt antingen med att individerna saknar en gymnasieexamen eller att de inte är sysselsatta. Det tycks med andra ord finnas en socioekonomisk gradient: hög boendesegregation ökar risken för brottslighet mer för socioekonomiskt svagare grupper jämfört med socioekonomiskt starkare grupper”.

ESO 2025:7, Innan det är för sent – en ESO-antologi om brottsförebyggande arbete för barn och unga
Den svenska kriminalpolitikens reaktion på en allt grövre brottslighet har bland annat handlat om att skärpa påföljder, bygga ut anstalter, och sänka åldern för straffbarhet. Mer förbisett, åtminstone i den offentliga debatten, är frågan om hur samhället kan påverka unga i en riktning som gör att de aldrig begår sitt första allvarliga brott.

Den här antologin ställer frågan hur samhället kan bli bättre på att förebygga ungas brottslighet. De huvudsakliga lärdomarna kan sammanfattas i fyra punkter:

- Fokusera på brottslighetens orsaker och börja tidigt
- Påverka den som kan påverka
- Det finns ingen konflikt mellan en bra skola och en brottsförebyggande skola. Detsamma gäller bostäder och idrott
- Långsiktiga och kunskapsbaserade strategier är nödvändiga

Den sistnämnda punkten avslutas sålunda. ”Ett problem med dagens brottsförebyggande arbete är att det inte vägleds av en gedigen förståelse av vad som orsakar brott och därför tenderar att vara ofokuserat och osystematiskt. Det finns ett starkt behov av att utveckla ett kvalificerat kunskapsbaserat nationellt brottsförebyggande program, där reaktiva och proaktiva ansatser samordnas som stöd åt den lokala brottspreventionen”.

”Det vi för fram i denna antologi markerar ett perspektivskifte i det brottsförebyggande arbetet: från ett ensidigt fokus på reaktiva insatser till ett mer balanserat och systematiskt arbete där proaktiv prevention ges större tyngd. Det innebär också ett skifte till att förstå och påverka brottslighetens orsaker – i barns vardag, i deras relationer och i de miljöer där värderingar formas”.

ESO 2026:1, Svarta siffror – en ESO-rapport om den kriminella ekonomins omfattning
Baksidestexten på rapporten lyder enligt följande: ”Den kriminella ekonomin och ekonomiska vinster från brottslighet är avgörande drivkrafter bakom brottslighetens utveckling. Men brottsvinster är svårfångade och det har gjorts få försök att få en samlad bild av deras omfattning. I den

här rapporten till ESO uppskattar Amir Rostami, Hernan Mondani, Johan Mellberg och Jesper Roine storleken på den kriminella ekonomin i Sverige. Genom att dela in den i fyra olika kategorier och sammanställa resultat från många olika studier landar de i mycket höga siffror -även om betydande osäkerheter kvarstår.

Fram träder en bild där brottslighet inom ramen för legala strukturer spelar mycket större roll än till exempel illegala marknader som vapen- och narkotikahandel. Majoriteten av den kriminella ekonomins inkomster kommer från systemexploatering i form av svartarbete, arbetslivskriminalitet och välfärdsbedrägerier. För att minska strategiska sårbarheter i samhället menar författarna att det behövs en mer kunskapsbaserad och systemorienterad kriminalpolitik och ger flera exempel på vad en sådan kan innebära".

I sammanfattningen (s.9) kan vi läsa följande: "Förenklat kan kriminell ekonomi definieras som "det samlade system av aktiviteter, transaktioner och tjänster där ekonomiska värden skapas, överförs eller döljs genom handlingar som helt eller delvis sker utanför lagliga och reglerade strukturer och processer. Baserat på denna definition estimeras den kriminella ekonomins totala omfattning i Sverige till cirka 352 miljarder kronor per år i omsättning och 185 miljarder kronor per år i vinster uttryckt i 2024 års fasta priser".

Den kriminella ekonomin redovisas enligt fyra delkategorier: svart ekonomi, illegal ekonomi, kriminella transaktioner och kriminella tjänster.

Sammanfattningsvis visar rapporten att den kriminella ekonomin är omfattande, lönsam och strukturellt sammanvävd med Sveriges legala ekonomi och institutioner. För att minska dess omfattning krävs ett långsiktigt, tvärsektoriellt och systemorienterat angreppssätt där akademi, myndigheter och arbetsmarknadens parter tillsammans bygger gemensamma lägesbilder, utvecklar kompetens och utformar policy utifrån hur brottsligheten faktiskt organiseras och möjliggörs. Genom detta kan den kriminella ekonomins möjlighetsstrukturer minskas och dess samhällsekonomiska skadeverkningar begränsas.

De fem viktigaste rapporterna från Brå

I slutet av mars 2026 levererade Brå fem rapporter där Polismyndigheten på olika sätt står i centrum:

- Utvärdering av satsningen på 10 000 fler polisanställda
- Polisens brottsförebyggande arbete i utsatta områden
- Det brottsförebyggande arbetet i Sverige
- Uppdrag att fortsätta utveckla det nationella och regionala stödet i det brottsförebyggande arbetet
- Civilsamhällets roll

Utvärdering av satsningen på 10 000 fler polisanställda

Detta är en slutredovisning av ett regeringsuppdrag som beskriver hur polisen använt de ökade resurserna och hur verksamhetsresultaten utvecklats. Brå skriver att ”efter satsningen på 10 000 fler polisanställda har polisens förmåga att bekämpa det grova våldet i kriminella miljöer ökat, men det långsiktiga brottsförebyggande arbetet och uppklaringen av mängdbrott behöver utvecklas.

Totalt sett har polisens personalstyrka vuxit med 40 procent från 2016 till 2024. En stor del av tillväxten består av civilanställda som ökat med 90 procent. Många civilanställda jobbar inom utredningsverksamheten som vuxit med 56 procent. Den brottsförebyggande och ingripande verksamheten som är beroende av utbildade poliser har en mer begränsad tillväxt på 19 procent.

Antalet brottsanmälningar har legat konstant under perioden, men den totala brottsuppklaringen har inte ökat trots fler polisanställda. Andelen uppklarade mängdbrott minskade från 13 procent till 11 procent mellan 2016 0ch 2014. Med den kraftiga personaltillväxten innebär det att antalet uppklarade mängdbrott per anställd inom utredningsverksamheten och år minskat från 15 till 8. Förklaringen kan vara att det stora antalet grova våldsbrott med koppling till kriminella nätverk krävt mycket av polisen. Andelen uppklarade mordförsök ökade under samma period från 245 till 463. Bland mängdbrott med ett brottsoffer men utan interaktion mellan offer och gärningsperson, exempelvis bedrägerier, stölder och skadegörelse, minskade uppklaringen från 2,7 procent till 1,6 procent. Kategorin offerbrott med interaktion, exempelvis våldsbrott

och sexualbrott, består till relativt stor del av andra brott än mängdbrott. Andelen uppklarade brott i kategorin som helhet varierar runt 10 procent, och har varken ökat eller minskat under perioden. Andelen uppklarade brott har dock ökat från 32 000 uppklarade brott 2016 till drygt 38 000 uppklarade brott 2024.

Brå menar att Polismyndigheten har ökat trycket på de kriminella nätverken. Men med de stora resurstillskotten borde Polismyndigheten ha förbättrat resultaten även inom mängdbrotten, som är den absoluta huvuddelen av alla brott. Det handlar till exempel om misshandel, bedrägerier och stölder, och skadan för dem som drabbas kan vara allvarlig.

Även om tillväxten av poliser varit betydligt lägre än av civil personal har Sveriges polistäthet ökat under perioden, från 202 till 225 poliser per 100 000 invånare, och Sverige har klart flest poliser per invånare i Norden. Något av ett undantag är polisregion Stockholm där polistillväxten varit särskilt låg och polistätheten har minskat.

Brå uttalar också att det märks att det är fler poliser som är ute och arbetar i lokalsamhället. Trycket på polispatrullerna har minskat och skapat utrymme för fler brottsförebyggande åtgärder. Samtidigt ser Brå att polisen behöver förbättra det långsiktiga brottsförebyggande arbetet och rekommenderar därför att tillväxttakten inom Polismyndigheten bromsas så att polisen nu får utrymme att utveckla nya arbetssätt och ta sikte på hela sitt uppdrag.

Under rubriken ”Förbättrade arbetssätt är viktigare än fortsatt personaltillväxt” skriver Brå följande: ”Att de grova våldsbrotten varit prioriterade märks på att de personella resurserna inom utredningsverksamheten i första hand styrts till de delar som hanterar grövre brott. Brås intervjupersoner påtalar dock att det framför allt är nya arbetssätt och verktyg som varit viktigast för den positiva uppklaringen av de grova brotten. På samma sätt framgår i Brås tidigare delredovisning med fokus på utredningsverksamheten att organisering, ledarskap, erfarenhet och arbetssätt är minst lika viktigt för resultaten som personalens dimensionering (Brå 2024a).

Generellt leder snabb och kraftig tillväxt inom en organisation sällan till förbättrade resultat i paritet med tillväxtens storlek. Det är svårt att utnyttja resurserna effektivt och ofta går mycket kraft till att hantera tillväxten i stället för att utveckla kärnverksamheten (Alvinius m.fl., 2018). Att det varit en utmaning för Polismyndigheten att omhänderta den snabba tillväxten och utnyttja resurserna effektivt framgår tydligt av den här slutrapporten".

Under rubriken "Brås bedömning" kan vi läsa följande:

"Sammanfattningsvis kan Brå konstatera att Polismyndigheten under de senaste åren på flera sätt lyckats möta det ökade trycket från kriminella nätverk och förbättrat sin förmåga att bekämpa det grova våldet. Även den lokala polisiära närvaron har ökat och befolkningen känner sig över tid tryggare i sina bostadsområden. Samtidigt har Polismyndigheten inte säkrat kontinuiteten i det relationsstärkande och långsiktiga lokala brottsförebyggande arbetet eller kvalitet och effektivitet i utredningen av mängdbrotten. Med de kraftigt ökade resurserna över en lång tidsperiod borde Polismyndigheten ha förbättrat resultaten även inom de delarna av verksamheten.

Polisens hantering av mängdbrott har länge varit eftersatt och Riksrevisionen har konstaterat att befolkningens trygghet, säkerhet och förtroende för rättsväsendet riskeras om Polismyndigheten inte kommer till rätta med problemet (Riksrevisionen 2023a). Med det fördubblade anslaget borde det ha funnits utrymme för Polismyndigheten att satsa även på mängdbrotten. Framöver måste såväl personella resurser som strategiska satsningar och utvecklingsarbete nå fram även till dessa delar av polisens verksamhet".

Rapporten avslutas med följande sex rekommendationer:

- För att ge Polismyndigheten arbetsro och förutsättningar att utnyttja sina resurser på bästa sätt behöver tempot i anslagsökningarna till polismyndigheten bromsas.
- Regeringens och Polismyndighetens styrning av tillväxten behöver i större utsträckning utgå från behov och förväntade resultat i stället för antal anställda eller antal poliser. Det förut-

sätter analys av såväl rådande behov som vilken tillväxtnivå som kan omhändertas.

- För att kunna prioritera och effektivisera verksamheten behöver Polismyndigheten överlag skärpa sin förmåga att analysera och följa upp det egna arbetet. Goda resultat och viktiga erfarenheter behöver därtill spridas inom organisationen.
- I kommande utvecklingsarbete behöver Polismyndigheten ta ansvar för hela sitt uppdrag. Bland annat bör Polismyndigheten ta fasta på de arbetssätt och metoder som varit framgångsrika i arbetet mot den grova brottsligheten och dra lärdomar av det för att utveckla även den övriga brottsbekämpningen. Det gäller exempelvis samordnade utredningar och informationsdelning.
- I den brottsförebyggande verksamheten behöver Polismyndigheten särskilt stärka det långsiktiga perspektivet med konkreta mål och tydlig styrning. Målsättningar och förväntade effekter av olika åtgärder måste också nå ut till dem som genomför verksamheten. Risken är annars att långsiktigt arbete prioriteras ner, eller att styrning och uppföljning skapar en verksamhet där aktiviteter checkas av i jakten på pinnar i stället för att fokuseras på långsiktig nytta.
- Polismyndigheten bör se över hur resurser och personal fördelas mellan regionerna och säkerställa tillräckliga personella resurser i region Stockholm och i de utsatta områdena. De tillfälliga personalförflyttningar som ofta krävts de senaste åren innebär i regel att resurserna inte nyttjas effektivt.

Stiftelsen Tryggare Sverige vill avsluta denna delbeskrivning med att sammanfatta en motsvarande Bråredovisning, från 2013, som fick rubriken ”Satsningen på fler poliser vad har den lett till”?

Den gången handlade Brås uppdrag om att utvärdera regeringen Reinfeldts satsning på målet om 20 000 poliser. Den satsningen innebar att antalet poliser ökade med drygt 2 500 från år 2006 till år 2010 (17%). Att polisen skulle bli mer synlig var regeringens första och tydligaste mål med satsningen, men målet har också varit att fler brott ska klaras upp. I den här rapporten, den första av tre, var huvudfrågan; hur mycket mer arbetskraft har satsningen lett fram till i praktiken? Brå diskuterar också

om resurserna som tillkommit utnyttjats på rätt sätt för att uppnå resultatförbättringar.

Polismyndigheten har i linje med regeringens direktiv, främst placerat de nyexaminerade poliserna i yttre tjänst. Samtidigt har dock en stor del av de erfarna poliserna omplacerats till olika former av specialisttjänster och särskilda satsningar, i både yttre och inre tjänst. Det gäller till exempel kriminalunderrättelsetjänst, brottsoffersamordnare och satsningen på grov organiserad brottslighet. Varje ny specialisttjänst fyller en funktion och många av dem har tillkommit på regeringens uppdrag. Samtidigt innebär det att antalet personer som arbetar med traditionellt polisarbete inte har ökat nämnvärt. Det har till exempel inte blivit fler poliser som åker ut till platsen när ett brott begås och tar upp uppgifter som är av betydelse för att brottet ska klaras upp. De prioriteringar som gjorts har alltså inte förbättrat polisens förutsättningar att höja andelen uppklarade brott. Det brottsförebyggande arbetet har blivit mer systematiskt, men kvaliteten brister.

Polisens brottsförebyggande arbete i de utsatta områdena
Inledningsvis sägs att ”studien handlar om att öka kunskapen om och förståelsen för hur detta arbete bedrivs i praktiken. Förhoppningen är att den ökade kunskapen på sikt ska kunna bidra till att utveckla polisens arbete”.

”De utsatta områdena kännetecknas av låg socioekonomisk status och stor påverkan från kriminella nätverk. Nätverkens kriminalitet domineras av narkotikahandel och olika former av ekonomisk brottslighet för att både hantera och generera nya brottsvinster. Att barn och unga socialiseras in i de kriminella nätverken direkt i boendemiljön utgör en stor problematik. Det finns även en tystnadskultur i områdena där boende inte vågar eller vill anmäla brott, och i flera områden upplever intervjupersonerna att viss brottslighet accepteras eller tolereras av lokalsamhället. Resultaten från Nationella trygghetsundersökningen (NTU) visar även att boende i utsatta områden är mer otrygga när de vistas i ute sent på kvällen i det egna bostadsområdet, jämfört med boende i övriga urbana områden. Dessutom är förtroendet lägre för polisen och för rättsväsendet som helhet lägre”.

Polisen gör mycket, men flera delar av arbetet kan bli bättre
Här beskrivs i allmänna ordalag hur polisens arbete fullgörs. För att förebygga och förhindra de kriminella nätverkens brottslighet ”arbetar polisen främst med hot spot-patrullering och person- och fordonskontroller”.

Mer utvecklat arbete inom vissa arbetsområden än andra
”Polisen har kommit relativt långt i arbetet med den situationella preventionen som handlar om att göra platser mindre attraktiva att begå brott på, bland annat genom en tät samverkan med andra aktörer och med stöd av ny lagstiftning, som de preventiva vistelseförbuden och den utökade kamerabevakningen. I de allra flesta lokalpolisområden i studien finns också goda upparbetade samverkansstrukturer för att arbeta med social prevention rörande barn och unga i risk för kriminalitet.

I arbetet mot den dolda brottsligheten finns det däremot större utmaningar. Poliserna beskriver en utbredd ekonomiskt orienterad brottslighet i många av de utsatta områdena, men kompetensen och förmågan att arbeta förebyggande mot problematiken är ofta otillräcklig på lokal nivå. Den typen av brottsproblem kräver också samarbete med andra delar av Polismyndigheten och med andra myndigheter, något som inte alltid fungerar tillräckligt väl.

Det framkommer tydligt i studien att alla delar av det brottsförebyggande arbetet inte prioriteraras lika högt, där exempelvis det kontakt- och förtroendeskapande arbetet ofta nedprioriteras om andra uppdrag dyker upp”.

Det långsiktiga brottsförebyggande arbetet är inte tillräckligt prioriterat
Beskrivningen inleds med att ”Områdespoliserna har ett särskilt uppdrag att långsiktigt arbeta kontaktskapande, brottsförebyggande och trygghetsskapande utifrån den lokala problembilden. Den här studien visar dock att områdespoliserna ofta flyttas från sitt grunduppdrag när det uppstår behov i andra delar av polisverksamheten. Det kan handla om att de tas i anspråk för tillfälliga uppdrag, till exempel bevakningsuppdrag på demonstrationer och fotbollsmatcher, eller att de behöver täcka luckor i ingripandeverksamheten. När områdespoliserna inte får arbeta fredat i sitt brottsförebyggande uppdrag finnas en risk att förtroendet för polisen minskar och att polisen får en sämre lägesbild över vad som

händer i området. Det kan få särskilt allvarliga konsekvenser för polisens förmåga att identifiera barn och unga i riskzon för kriminalitet. Det kan även bli svårare att attrahera och behålla personal inom områdespolisverksamheten när de inte får möjlighet att arbeta som planerat.

Polismyndighetens nya ledningssystem LIO bygger på kortare tidsskalor, vilket riskerar att leda till att det långsiktiga brottsförebyggande perspektivet inte tas omhand. Det blir särskilt problematiskt i lokalpolisområden som inkluderar utsatta områden, där påverkan från kriminella individer och grupperingar ofta leder till att det operativa arbetet blir reaktivt och kortsiktigt.

En annan indikation på att det långsiktiga brottsförebyggande arbetet inte prioriteras är att personal i yttre tjänst lägger alltmer tid på utredningsåtgärder i redan pågående ärenden, det vill säga åtgärder som inte är knutna till ett ingripande. Det kan i vissa fall vara effektivt utnyttjande av resurserna, men möjligheten att lägga ut utredningsåtgärder på yttre personal riskerar också att ta tid från det planlagda brottsförebyggande arbetet".

Ingripandepolisernas brottsförebyggande kan utvecklas
"En fördel med polisens nya ledningssystem är enligt Brås analys att det har satt tydligare ramar för ingripandepolisernas brottsförebyggande arbete. Exempelvis genom att styra vilka prioriterade platser, personer och problembilder som ingripandepoliserna ska arbeta mot mellan de besvarar larmen. Samtidigt är det tydligt att faktorer som arbetsbelastning, arbetsledning och enskilda poliserna intresse för och kunskap om brottsförebyggande arbete påverkar vilka åtgärder som faktiskt utförs. Brå ser därför ett behov av tydligare arbetsledning inom ingripandeverksamheten, inte minst genom att många poliser är relativt nya i tjänst".

Polismyndigheten behöver följa upp och synliggöra alla delar av det brottsförebyggande arbetet
"Poliserna i studien beskriver det som utmanande att följa upp och utvärdera det brottsförebyggande arbetet. Det är dessutom otydligt vem som har det utpekade ansvaret för uppföljning och ofta saknas det tydliga strukturer för hur uppföljningen ska gå till. Polisens mest strukturerade form av uppföljning av det brottsförebyggande arbetet

görs ofta i samverkan med andra aktörer, till exempel kommun och fastighetsbolag. Det kan exempelvis handla om att följa upp hur man arbetat med åtaganden i samverkansöverenskommelser eller hur enskilda platsbaserade åtgärder fallit ut. Det långsiktiga brottsförebyggande arbete som till stor del går ut på att förebygga barns och ungas involvering i kriminalitet och att bygga relationer med lokalsamhället upplevs däremot svårare att följa upp på ett meningsfullt sätt. Polisen behöver enligt Brå hitta sätt att synliggöra och följa upp även den här typen av arbete, eftersom det annars riskerar att bli nedprioriterat till förmån för annat arbete som snabbare producerar mätbara resultat. Polisens systemstöd för planering och uppföljning av planlagt arbete, PGU, kan vara ett led i detta genom att synliggöra vilket arbete som faktiskt genomförts. Samtidigt krävs också att det finns en tydlig struktur för hur dokumentationen i PGU ska omhändertas och att polisledningen faktiskt efterfrågar uppföljningen".

Brås bedömning och rekommendationer

"Polisen är bara en av alla aktörer som behöver arbeta för att förebygga brott och öka tryggheten i utsatta områden. Ofta är polisens handlingsutrymme begränsat, och flera av de problem som präglar områdena grundar sig i socioekonomiska förhållanden som skulle kräva omfattande strukturella förändringar för att förbättras. Det handlar om den fysiska miljön, till exempel fastigheternas utformning och bostädernas upplåtelseformer, och sociala omständigheter, som barns och ungas uppväxtförhållanden.

Samtidigt är polisen en central aktör i arbetet mot kriminell påverkan på lokalsamhällen och för att nå varaktiga förändringar i utsatta områden är det av stor betydelse att polisens brottsförebyggande arbete har ett långsiktigt perspektiv. Brås rapport visar att polisen genomför många brottsförebyggande åtgärder, men resultaten tyder på att det finns utmaningar när det gäller det långsiktigt strategiska perspektivet. Det kommer bland annat till uttryck i en otillräcklig förmåga att angripa de mer dolda kriminella strukturerna, bristande analyser av brottslighetens bakomliggande orsaker och att resurserna för det brottsförebyggande arbetet tas i anspråk för andra uppgifter. Brå anser därför att det brottsförebyggande arbete som polisen utför, på egen hand och i samverkan med andra lokala aktörer, tydligare behöver placeras in i en

långsiktig strategi med målet att uppnå hållbar förändring i de utsatta områdena.

Utifrån rapportens slutsatser lämnar Brå följande rekommendationer till Polismyndigheten:

- Ta stöd av Fasmodellen för att säkerställa ett långsiktigt strategiskt arbete i utsatta områden och hitta former för att inkludera ett sådant långsiktigt perspektiv i det nya ledningssystemet LIO,
- Förbättra arbetssituationen för områdespoliserna genom att låta dem arbeta mer fredat i sitt uppdrag och erbjuda fler karriär- och utvecklingsmöjligheter,
- Säkerställ att det finns utpekade personalresurser med uppdrag att arbeta relationsskapande mot barn och ungdomar och att de även ges förutsättningar att arbeta under lovperioder,
- Utveckla samarbetet mellan områdespolisverksamheten och ingripandeverksamheten, exempelvis genom att låta områdespoliserna arbetsleda ingripandepolisernas så kallade Bf-bilar och ha fler gemensamma utsättningar,
- Utse ingripandepoliser med ett särskilt ansvar för det brottsförebyggande arbetet, vilket bland annat skulle kunna inkludera att koordinera samarbetet med områdespolisverksamheten, säkerställ att rätt typ av utredningsuppgifter läggs ut på den yttre personalen för att undvika att uppgifterna tar allt för mycket tid från det brottsförebyggande arbetet. Exempelvis genom att utse förundersökningsledare med särskilt ansvar för att koordinera vilka utredningsuppgifter som ska göras i yttre tjänst, tydliggör strukturen för hur alla delar av det brottsförebyggande arbetet ska dokumenteras och följas upp, företrädesvis med hjälp av det nya systemstödet PGU.

Det brottsförebyggande arbetet i Sverige (nuläge och utvecklingsbehov 2026)
Inledningsvis beskrivs att ”Brottsförebyggande arbete har blivit alltmer aktuellt för kommuner, polis och länsstyrelser under det senaste decenniet... bland de mer framträdande lagändringarna under 2025 var

ändringarna av socialtjänstlagen och skollagen, vilka båda fick tydligare brottsförebyggande inslag. Fler myndigheter fick brottsförebyggande uppdrag och 24 myndigheter fick ett särskilt uppdrag att under 2025 ta fram förslag på brottsförebyggande åtgärder. Brå och länsstyrelserna fick under hösten 2025 dessutom i uppdrag att fortsätta att utveckla stödet till såväl lokala som regionala och nationella brottsförebyggande aktörer. Den här rapporten utgör ett viktigt underlag för utvecklingen av det brottsförebyggande arbetet i Sverige".

Kort om resultaten; "Det finns en positiv rörelse inom det brottsförebyggande området i Sverige. Allt fler nationella aktörer involveras i arbetet både genom uppdrag och förändringar i lagstiftning. Både kommunerna och polisen har förstärkt sina brottsförebyggande verksamheter efter införandet av lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete.

Parallellt med denna positiva utveckling av arbetet finns dock signaler om att Polismyndigheten prioriterar andra delar av brottsbekämpningen. Då andra aktörer flyttar fram sina positioner tycks polisen prioritera ner det förebyggande arbetet. I polismyndighetens riktlinjer för ledning av brottsbekämpning i ordinarie organisation (LIO) råder också viss oklarhet om hur myndigheten ska omhänderta ett långsiktigt brottsförebyggande arbete.

Som tidigare framhållits i Brås rapporter utgör den organiserade brottsligheten ett starkt fokus för det nationella brottsförebyggande arbetet. Regeringens strategi mot organiserad brottslighet uttrycker en tydlig viljeinriktning och myndigheterna agerar i enlighet med den. Att motverka organiserad brottslighet utgör syftet med de flesta av de regeringsuppdrag på området som tilldelats myndigheter under de senaste åren. Det sker en kontinuerlig kunskapsutveckling inom det nationella arbetet, där allt fler myndigheter tar fram lägesbilder som strategiska underlag för arbetet mot den organiserade brottsligheten.

Det nationella brottsförebyggande arbetet har stor utvecklingspotential särskilt när det gäller myndigheternas roll att stödja och utveckla det brottsförebyggande arbetet lokalt. Att förebygga brott tycks dock vara en ny fråga för åtskilliga av myndigheterna att omhänderta. Många gånger kopplas arbetet samman med myndighetens säkerhetsarbete. De

brottsförebyggande åtgärderna prioriterar därmed i första hand att skydda organisationen eller verksamheten mot brott.

Från kommunerna finns en stor efterfrågan av ett mer uttalat och samordnat stöd från nationella myndigheter anpassat efter lokala förutsättningar och behov. Samtidigt uttrycks en frustration när nationella initiativ inte upplevs ta hänsyn till den lokala situationen. Det blir en utmaning för den lokala nivån att hitta en balans i prioriteringen av resurser, mellan å ena sidan lokala behov utifrån lägesbilder, å andra sidan krav på satsningar mot utpekade brottsområden såsom organiserad brottslighet och kriminell ekonomi.

Brå och länsstyrelserna fick under 2025 i uppdrag att fortsätta utveckla stödet till brottsförebyggande arbete. I denna form av stöd kommer den nationella samordningen med andra myndigheter, inte minst Polismyndigheten, att vara en viktig del".

Slutsatser och rekommendationer i korthet
"Brå bedömer att det brottsförebyggande arbetet har stärkts genom ökat fokus och fler uppdrag, vilket förbättrat förutsättningarna för arbetet. Samtidigt har den höga reformtakten och parallella initiativ inneburit en risk för fragmentisering och otydlighet i genomförandet. För att säkerställa långsiktighet, tydlighet och genomslag behöver det brottsförebyggande arbetet samordnas och prioriteras än mer.

Därför rekommenderar Brå ett tydligare och mer centralt placerat samordningsuppdrag inom kommunerna. Polismyndighetens mest centrala brottsförebyggande roller och funktioner behöver tydliggöras och placeras centralt på myndighetens alla organisatoriska nivåer. Samt att polismyndighetens ansvar tydliggörs i instruktion och förtydligas i regleringsbrev.

Myndighetens brottsförebyggande arbete bör också följas upp mer systematiskt och kvalitativt. Vidare rekommenderar Brå att motsvarande lagstiftning som för kommuner utreds för regionerna och att fler myndigheter ges långsiktiga och tydligt formulerade brottsförebyggande uppdrag. Slutligen vill Brå betona att ökat fokus bör läggas på arbetet mot mängdbrottslighet och det återfallsförebyggande arbetet på alla nivåer".

Uppdrag att fortsätta utveckla det nationella och regionala stödet i det brottsförebyggande arbetet (delredovisning av regeringsuppdrag Ju2025/01724)

”Brottsförebyggande rådet (Brå) och länsstyrelserna fick den 28 augusti 2025 i uppdrag att fortsätta utveckla det nationella och regionala stödet i det brottsförebyggande arbetet (ju 2025/01724). Uppdraget innebär att Brå och länsstyrelserna i nära samarbete ska utveckla behovsanpassade och praktiknära stödinsatser till kommunerna. Brå ska även utveckla kunskapen om effektiva brottsförebyggande åtgärder samt den nationella samordningen av, och stödet till och samarbetet med myndigheter.

Från sammanfattningen redovisar vi några av rekommendationerna m.m.:

- Uppdraget innebär en avsevärd ambitionshöjning, jämfört med tidigare uppdrag särskilt vad gäller behovsanpassning av insatserna, praktiknära stöd, nationell samordning och ökad kunskap om effektiva metoder.
- Arbetet med att genomföra uppdraget bygger i hög grad vidare på en redan etablerad verksamhet, som utvecklats sedan 2016.
- Inom ramen för uppdraget har Brå, tillsammans med länsstyrelserna, påbörjat ett mer systematiskt arbete med gemensam behovsanalys, samplanering och differentiering av stöd till kommuner.
- Under 2025 genomfördes eller påbörjades stödinsatser i 27 kommuner, varav 18 fortsätter under 2026. Parallellt har arbete inletts med att rikta mer fördjupat stöd till kommuner med komplex brottsproblematik. Två nya webbaserade utbildningar togs fram och två befintliga inleddes.
- Ett mer strategiskt arbete med försöksverksamheter har också påbörjats, men bedöms kräva fortsatt utveckling över flera år för att fullt ut svara mot uppdragets intentioner.
- När det gäller nationell samordning har Brå tagit en mer aktiv roll gentemot andra myndigheter, bland annat genom rådgivning, utbildning och utveckling av myndighetsgemensamma forum. Den nationella samordningen är beroende av andra myndigheters mottaglighet.

- En förstärkning av befintlig samverkan med flera av de mest centrala myndigheterna i det brottsförebyggande arbetet har skett, där Socialstyrelsen är den mest framträdande.
- Brå och länsstyrelserna ska lämna varsin redovisning till Regeringskansliet (Justitiedepartementet) senast den 31 mars 2027 0ch den 31 mars 2028.

Civilsamhällets roll
Som ett led att förbättra samhällets kamp mot brottsligheten blir det till ”civilsamhället” som alltmer förhoppningar knyts. Våren 2026 beskriver Brå civilsamhället och dess roll på följande sätt:

”Att förebygga brott är kommunens och polisens ansvar, men för att uppnå en större effekt krävs en bred samverkan. När civilsamhället inkluderas stärks det brottsförebyggande arbetets möjlighet till förändring, genomslag och förankring.

Civilsamhället definieras som ”en arena”, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor, grupper och organisationer agerarar tillsammans för gemensamma intressen (Prop. 2009/10:55). Civilsamhällets organisationer – allt från idrottsföreningar, trossamfund och kvinnonätverk till lokala föreningar och stiftelser- spelar en viktig roll i det brottsförebyggande arbetet. Genom att vara nära människor, bygga tillit och skapa meningsfulla sammanhang kan civilsamhället bidra till att stärka skyddsfaktorer och minska risken för brott, tidigt och långsiktigt. Utöver det socialt inriktade brottsförebyggande arbetet kan civilsamhället också bidra i det situationella brottsförebyggande arbetet, där fokus ligger på att minska möjligheterna till brott i specifika miljöer och situationer.

Det innebär att civilsamhället i samverkan med kommunen och andra aktörer, kan spela en avgörande roll i både det sociala och det situationella brottsförebyggande arbetet.”

”Involvera civilsamhället i brottsförebyggande arbete”**:** ”lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete (2023:196) betonar att kommunerna ska verka för att utveckla lokal samverkan med berörda parter, för att involvera fler aktörer i arbetet med att förebygga lokal brottsproblematik. En sådan samverkan behöver vara strukturerad, det

vill säga bygga på tydliga former för dialog, ansvarsfördelning och gemensamma mål. En strukturerad samverkan skapar förutsättningar för långsiktighet, ömsesidigt förtroende och effektivt resursutnyttjande. Civilsamhället är en aktör som kan bidra i såväl kunskapsuppbyggnad, problemformulering samt som lösning av brottsproblem. För att denna samverkan ska bli långsiktigt hållbar och tydlig kan kommuner och civilsamhällesorganisationer exempelvis upprätta samverkansöverenskommelser. Civilsamhället kan exempelvis:

- Bidra med information till kartläggning och lägesbild.
- Engagera sig i brottsförebyggande åtgärder såsom trygghetsvandringar, nattvandringar och samverka i grannsamverkan.
- Delta i insatser som riktar sig till individer för att minska risken att de utvecklar ett kriminellt beteende.
- Bidra till att nå grupper som det offentliga ibland har svårt att nå.

Stiftelsen Tryggare Sverige: Folk och försvar 2026
Efter årets Folk och försvar sammanfattade Stiftelsen Tryggare Sverige konferensen på följande sätt: ”Årets Folk och försvar har just avslutats i Sälen. Vid förra årets sammankomst fick vi höra att det varken råder fred eller krig i vårt land. Men i år skulle det bli ännu tydligare efter att ordföranden Jacke angett tonen genom att konstatera ”att i år råder helt annat fokus på resiliens än för ett år sedan”. Han beskrev också att ”Ukraina har visat oss hur civilsamhället, näringsliv och försvaret måste samarbeta”.

Statsminister Kristersson fortsatte med att ”nu är världsordningen hotad p.g.a. en dramatiskt förändrad omvärld”. Han uppmanade därför oss att vi inte ska vara rädda men ”som finnarna säger, vi ska vara beredda”. Han kokade ner allt elände till att det är ”hög tid för Europa att rusta upp”.

Oppositionsledaren Magdalena Andersson fortsatte och höll med om att ”den internationella världsordningen utmanas i grunden”. Därför var det efter en ”naiv och orealistisk analys som vi rustade ner vårt land”. Nu behöver vi ”samling i vårt land”, bygga upp det svenska civilförsvaret och samtligt samverka på ett nytt sätt i Norden, med de Baltiska staterna och med Polen och Tyskland, i vår region, Östersjöregionen. Även vår

gles- och landsbygd måste värnas, med större resurser. Hennes tidigare försvarsminister, Peter Hultkvist, sammanfattade sitt inlägg med att det nu är ”en avgörande framtid för vårt land”. NATOS befälhavare i Europa (SACEUR), general Grynkewich, sammanfattade helt enkelt sitt budskap på följande sätt: ”Sense of urgency is necessary”.

Ungefär så fortsatte det under de tre dagar som Folk och försvar pågick. En inte alltför vågad sammanfattning kan bli att alla som beskrev läget hade i princip samma budskap: vi har tidigare inte tagit hoten mot vårt land på allvar men den här gången är det på riktigt. Kriget i Ukraina, Palestina och ”den nya världsordningen” som vi sett komma gör att vi alltså måste storsatsa på Försvarsmakten och samtligt bygga ett helt nytt civilt försvar.

Detta nya civila försvar är nu mitt uppe i att försöka bygga ut hela sin verksamhet under ledning av Myndigheten för civilt försvar. Samtliga övriga myndigheter har viktiga uppgifter i fredstid men som också måste upprätthållas under höjd beredskap och krig. Också företagens medverkan blir allt viktigare än tidigare.

Den nye generaldirektören Frisell sammanfattade sitt budskap på följande sätt (i TS sammanfattning): vi utgår från kriget som det dimensionerande hotet, vi är utsatta för hybrida händelser, sabotage och krig, kommunerna är nyckelspelare i det civila försvaret och måste stärkas, det behövs mer samarbete med våra nordiska grannar (vi talar om ett ”nordiskt totalförsvar”), ansvariga måste ta sitt ansvar och se till helhetens bästa.

Det mest använda begreppet/uttrycket under konferensen var begreppet ”förmåga”. Tonen sattes av ÖB (”militär förmåga ger oss handlingsfrihet”) men uttrycket användes i princip av alla föredragshållare och deltagare. Det markerar, som Stiftelsen Tryggare Sverige uppfattar det, ett annat allvar än de rent fredstida begrepp som vi normalt slänger oss med; ”antal budgetposter, antal anställda, antal utbildade, antal chefer, antal fordon, antal interna regelverk, antal avdelningar, antal lagar” etcetera.

Stiftelsen Tryggare Sverige uppfattar att uttrycket/ begreppet ”förmåga” är den samlade kraft som behövs för att kunna stå emot en fiende i krig

men även för att kunna bygga upp en (ny) myndighet eller verksamhet som ”civilt försvar”, i fredstid. Avgörande för all ”förmåga” är också att den verksamhet som ska bedrivas stöds av en ”kultur” vars värdegrund och mentalitet blir avgörande för framgång och som därför stödjer de arbetsuppgifter som ska utföras, och inte tvärtom.

Stiftelsen Tryggare Sverige har i många år använt just uttrycket ”förmåga” för att beskriva eller bedöma om polisverksamheten fungerar eller ej. Vi har i princip varit ensamma om att problematisera på det viset; i vårt land räknas polisverksamhet i princip alltid i ”antal poliser” och inget annat. Fler poliser är alltid bättre än färre poliser. Om något inte fungerar så behövs det fler poliser för att komma till rätta med ett problem. Då kan det behövas ”20 000 poliser”, ”25 000 polisanställda till år 2024 varav 75% poliser” eller ”samma antal poliser som EU-genomsnittet”. Förre justitieministern Bodström har i sina memoarer beskrivit ”polisjakten” bland sina riksdagskolleger: själv råkade han tydligen i Riksdagen någon gång felaktigt säga 70 000 poliser, men utan att någon reagerade överhuvudtaget.

ÖB, som under senare år jobbat hårt för att försöka effektivisera den egna myndigheten, Försvarsmakten, en av våra äldsta myndigheter, som plötsligt över en natt formligen dränks i pengar. Han har extra svårt eftersom han och hans medarbetare också måste ställa om rent mentalt; från att nedrusta och förstöra materiel till att upprusta i mycket snabb takt. I Sälen uttryckte han att ”militär förmåga är inte detsamma som procent av BNP”. Hans svårigheter att få en gammal organisation att jobba snabbare beskrev han som att ”vi måste göra upp med vår interna byråkrati och våra interna processer”. Försvarsstabschefen Edström, fick också motsvarande fråga om det finns ”kulturproblem” inom Försvarsmakten (underförstått för stark byråkrati och motstånd mot förändringar, som TS uppfattade frågan) och besvarade den med ett ”ja, utan tvekan”. Vi känner förstås igen sådana ”kulturproblem” också från en svensk polisverksamhet som är stadd i snabb tillväxt, helt utan några som helst ekonomiska begränsningar.

När vi nu är inne i valåret 2026 kan det alltså därför vara på sin plats att fundera på om det är ”antalet poliser” eller ”polisiär förmåga” som vi måste satsa på i de verkliga orostider som vi nu ser komma. Om vi inte ser upp så är risken annars överhängande att det blir den gamla välkända

diskussionen som ytterligare en gång tar över politiken och då kommer ”förmågan” att åter få stryka på foten.

För Stiftelsen Tryggare Sveriges del är det själva den praktiska brottsbekämpningen ute i kommunerna som oroar oss mest. Det är den som vi jobbat med i många år, under de senaste 18 åren även ur ett civilsamhällesperspektiv. Där känns det tyvärr som att den ”förmåga” som alla pratar om, och kräver, för att klara de nya hotbilderna, inte räcker till; och om den inte räcker till i fredstid så lär det väl bli ännu sämre om det värsta kommer över oss.

Stiftelsen Tryggare Sverige ser dagens förmågebrister i polisverksamheten, efter omorganisationen 2015, bland annat när det saknas en fungerande lokal polisverksamhet över hela ytan. Poliserna har gärna ”centraliserat” sig själva och lämnat stora delar av lands- och glesbygd i princip ”polisfria”. På motsvarande sätt finns det i många av våra städer också polisfria områden, men där kallas de ”utsatta områden”. Sammanlagt finns det sedan mer än 10 år tillbaka ett 60-tal sådana områden där polisarbetet försvåras av mer eller mindre organiserad brottslighet på sätt att poliserna har svårt att kunna fullgöra något ordentligt polisjobb där (se till exempel Brås beskrivning ovan från mars-26). Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att det redan nu i fredstid finns mer eller mindre stora områden i vårt land där polisen inte har den ”förmåga” som behövs för att kunna upprätthålla allmän ordning och säkerhet på sätt som kommun och befolkning borde kunna kräva. Att själva brottsuppklaringen också ligger alldeles för lågt i sådana områden är även det ett övertydligt bevis på sviktande ”förmåga”.

Stiftelsen Tryggare Sverige: Brottsofferveckan 2026
Stiftelsen Tryggare Sverige har två särskilda ”verktyg/processer” för att fortlöpande följa hur brottsofferarbetet bedrivs och utvecklas i vårt land. Det är dels s.k. debattkvällar en gång i månaden i Stockholm (nu över 150 sedan 2008), dels den årliga s.k. Brottsofferveckan som i är genomfördes för 15 året i följd under februari månad.

Under Brottsofferveckan i år kunde bland annat följande erfarenheter redovisas:

- Brottsoffermyndigheten uppgav att ”brottsofferomhändertagandet är mycket olika över landet” och att det är ”ett svårnavigerat område”.
- Brottsoffermyndigheten har ”själva stuckit ut hakan när de sagt att kommunerna inte lever upp till lagstiftningens krav trots att kommunerna är en nödvändig spelare inom brottsofferområdet”.
- BOJ (Brottsofferjourernas Riksförbund) har 1100 volontärer i 58 jourer; tillväxten av volontärer är god men volontärer ska ses som komplement till det ansvar och det arbete som myndigheterna har ansvar för. BOJ påpekar särskilt att vi inte får glömma bort att alla mängdbrott också resulterar i brottsoffer”.
- Polisrepresentanterna redovisar att det fortfarande råder (stora) oklarheter beträffande hur BOPS ansvarsområde fungerar i praktiken ute i polisverksamheten; eventuella oklarheter om vem som har ansvaret för riskbedömningarna inom polisen kan leda till livsfarliga situationer.
- Stiftelsen Tryggare Sverige påpekar att ”vi måste vara klara på att det är kommunerna som har ansvaret för brottsoffer. Men hela detta område karaktäriseras av svag ledning och styrning men där kommunerna aldrig kan frånsäga sig sitt ansvar för brottsoffren. Likaså kan polisen aldrig komma undan sitt ansvar för alla brottsoffer”.
- Stiftelsen Tryggare Sverige sammanfattar med att man ”ser en backlash” i Sverige vad gäller intresset för och omhändertagandet av brottsoffer. I 25 år har kommunerna haft ansvaret för brottsoffren men inte sällan misskött detta ansvar. Men när det gäller det näraliggande brottsförebyggande ansvaret så har kommunerna tagit stora kliv framåt”.
- Den avslutande politikerdebatten präglades av konsensus; det kändes som om samtliga politiker höll med om att det finns stora brister i myndigheternas brottsofferarbete trots att det är mer än 25 år sedan den nuvarande modellen sjösattes där kommunerna fick ett eget stort ansvar för brottsoffren. Ett ansvar som de hittills oftast låtit bli att infria enligt Stiftelsen Tryggare Sveriges bedömning.

- Avslutningsvis var justitieminister Strömmer t.o.m. tvungen att själv hålla med om att han inte ens kunnat infria det mest grundläggande löftet från valrörelsen, nämligen löftet om att ta fram en särskild ”brottsofferlag”, allt för att skapa den överblick som brottsoffer i vårt land behöver för att de ska kunna ta tillvara sina rättigheter som brottsoffer inom EU-systemet. Strömmer menade att ett sådant lagstiftningsarbete är så komplicerat att ”det inte hunnits med” (som Stiftelsen Tryggare Sverige uppfattade hans svar). Det kan antecknas i detta sammanhang att Stiftelsen Tryggare Sverige sedan starten 2008 krävt att all lagstiftning som rör brottsoffrens rättigheter ska samlas i en särskild lag, en ”Brottsofferbalk”.
- Två frågeställningar hängde i luften efter debattens slut: hur kan politikerna fortlöpande acceptera att staten och dess myndigheter fortfarande inte tar hand om de som drabbas av brott på rätt sätt?
- Trots att det gått 25 år sedan kommunerna fått ansvaret för brottsoffren så har det i praktiken inte hänt så mycket inom detta område; hur kan politikerna acceptera att den rådande situationen kan fortsätta ute i våra kommuner i tider när brottsligheten på många ställen l landet sätter skräck i allmänheten - samtidigt som brottsuppklaringen ligger nära noll?

Bilaga 1

REMISSVAR
2025-10-03

Justitiedepartementet
103 33 STOCKHOLM

Remissvar avseende betänkandet Polisiär beredskap i fred, kris och krig (SOU 2025:57)

Stiftelsen Tryggare Sverige har fått möjlighet att avge yttrande över betänkandet Polisiär beredskap i fred, kris och krig (SOU 2025:57). Vi lämnar följande förslag och kommentarer.

I. Utgångspunkter och övergripande sammanfattning

Stiftelsen Tryggare Sverige har varit verksam i snart 18 år. Vi bildades huvudsakligen för att utifrån civilsamhällets krav försöka förbättra och effektivisera brottsbekämpningen i vårt land. Inriktningen omfattar inte minst brottsoffren, där hjälp, stöd och skydd måste förbättras avsevärt, inte minst för att vårt land ska kunna leva upp till internationella åtaganden.

För Stiftelsen har alltså frågorna om ”beredskap” varit helt centrala med fokus på att rättsstaten måste leva upp till de krav som vi kan ställa på den. Begreppet ”beredskap” kallar vi i vårt arbete för ”förmåga”, begrepp som också utredningen likställer, se nedan.

Vi har under de gångna åren i ett stort antal yttranden, rapporter, böcker med mera tvingats beskriva att vi uppfattar att förmågan hos främst Polismyndigheten brister, även på helt centrala

områden. Även kommunerna har brister, inte minst vad gäller att ta ansvar för brottsoffren.

Samtidigt som vi riktat kritik mot en bristande förmåga inom många myndigheter har vi emellertid alltid lagt ner mycket arbete på att försöka vara konstruktiva och komma med konkreta förslag på förbättringar för att öka förmågan.

Att en välfärdsstat som den svenska inte klarar av att upprätthålla nödvändig förmåga hos landets statliga polisverksamhet är för oss obegripligt; enbart den pågående diskussionen huruvida ”demokratin är hotad eller ej” borde i sig självklart startat med att klara ut huruvida brottsbekämpningen i vårt samhälle fungerar tillräckligt bra. Vikten av en välfungerande, lokalt förankrad och icke korrupt polisverksamhet torde därvid vara de kanske viktigaste hygienfaktorn i en sådan diskussion.

Den diskussionen blir inte mindre viktig när vi läser utgångspunkterna för utredningen (s. 21). Där konstateras att ”vi befinner oss i det allvarligaste säkerhetspolitiska läget sedan andra världskriget”, att ”säkerhetsläget gradvis har försämrats och att det idag är mycket allvarligt” och att ”inre och yttre säkerhet har kommit att sammanflätas alltmer” inklusive att ”terrorhotnivån är också fortsatt hög”.

Kraven fortsätter med att ”utredningens uppdrag (dir. 2023:143) har inneburit att överväga och föreslå åtgärder som kan stärka Polismyndighetens och Säkerhetspolisens beredskap så att de kan genomföra sina uppgifter över hela hotskalan. Beredskapen ska alltså omfatta att kunna hantera kriser och andra samhällsstörningar som uppstår både i fredstid och vid höjd beredskap och ytterst i krig”.

Med dessa omfattande krav uppfattar vi att föreliggande utredning antagligen är den viktigaste som nuvarande regering levererat sedan sitt tillträde för tre år sedan. Enbart skrivningen

om att ”inre och yttre säkerhet har kommit att sammanflätas alltmer” ställer krav på att ”tänka utanför boxen” och fundera i banor som tidigare varit helt bannlysta. Kan vi komma rätt här finns stora synergier att vänta.

Vi tror därför att det blir helt avgörande för framgång att inledningsvis verkligen försöka fastställa i detalj vilken beredskap/förmåga som polismyndigheten besitter just nu i fredstid. Om förmågan brister, vilket vi påstår, så blir återstoden av utredningsuppdraget annorlunda än om förmågan varit godtagbar.

Med den utgångspunkten lägger därför Stiftelsen Tryggare Sverige avslutningsvis fram ett förslag om att vi under en kommande tioårsperiod borde låta något slag av ”Genomförandemyndighet” få uppgiften att göra just den ”sammanflätning” av kraven på en ny slags säkerhet som beskrivs ovan i direktivet.

Den nuvarande polisverksamheten har fortfarande sin bas i förstatligandet 1965, alltså i ett helt annat samhälle än dagens. De försök som gjorts sedan dess att effektivisera verksamheten har i princip alla misslyckats och numera, efter 2015, hamnat i någon slags återvändsgränd (se nedan beträffande den senaste årsredovisningen). Att tro att den polisverksamheten kan förändra sig själv är i bästa fall naivt, och att tro att den kan flätas samman med andra verksamheter kommer också i praktiken bli omöjligt.

Bättre då att i ett sammanhang, nu 60 år efter förstatligandet, bygga helt nytt. Stiftelsen Tryggare Sverige har redan gjort sådana försök genom att föreslå att den helstatliga modellen bryts upp till förmån för flera nya ”specialmyndigheter” inom polisområdet, även kommunala.

Att få ta ett ännu större helhetsgrepp och konstruera hela det svenska samhällets sammanflätade inre och yttre säkerhet samtidigt med ”sammanflätning” med både NATO och Norden, skulle bli vår generations svar på den framtidstro och optimism som våra företrädare kände under tiden efter andra världskriget och en bit in i 1950-talet.

II. Polisens beredskap i dagsläget

Efter att ha tagit del av betänkandets närmare 900 sidor måste vi tyvärr meddela att vi saknar utredningens egen beskrivning av hur man mer i detalj uppfattar vilken förmåga som Polismyndigheten har i dagsläget att fullgöra sitt arbete under nu rådande fredsförhållanden, och som remissinstanserna skulle kunnat kommentera med sin expertkompetens.

Vi saknar alltså en sådan sammanfattande redovisning av vilken förmåga som kan läggas som utgångspunkt för hur myndigheten måste utveckla sin ”beredskap” för att klara en kris- eller krigssituation. (Vi hänvisar här till de definitioner av ”beredskap”, ”förmåga” och ”resurser” som framgår av direktivet på s. 870–871; där likställs, som vi uppfattar det, uttrycken ”beredskap” och ”förmåga”). Stiftelsen Tryggare Sverige har alltsedan starten alltid använt uttrycket ”förmåga” för att visa på hur polismyndigheten och andra aktörer måste resonera för att kunna vara effektiva; se ovan.

Kanske borde utredningen alltså själv tidigt ha uppfattat att utredningsdirektivet inte var tillräckligt tydligt för att på rätt sätt kunna täcka hela det beskrivna området från fred till krig. Flera av de svar som Polismyndigheten avger visar också på detta förhållande; att man inte riktigt förstår hur man ska besvara de frågeställningar som utredningen ställer eller hur man underlåter att leverera in begärda uppgifter.

Polismyndigheten har heller aldrig tidigare behövt redovisa vilken samlad förmåga man besitter i förhållande till de uppgifter man fått i de styrande dokumenten, som t.ex. Polislagen eller i regleringsbreven. Det enda som regeringar brukar beställa är egentligen att redovisa myndighetens ”ansträngningar”. Om själva arbetet bedrivs effektivt eller ej har aldrig efterfrågats; om ett regeringskansli försökt mäta för att kunna bedöma kvalitén i arbetet, har detta ofta kunnat stoppas eller dribblats bort efter anklagelser om så kallad pinnjakt (se bland annat utförliga redovisningar av professor Sarnecki i ESO-rapporten 2019:6, ”Stöta på patrull” (nedan) samt de krav på ”högre kvalitet, ökad kostnadseffektivitet, ökad flexibilitet och väsentligt förbättrade resultat i polisens verksamhet” som ställs i Kommittédirektivet 2010:75, En ny organisation för polisen? Dessa krav utmynnade ytterst i 2015 års polisreformering, en omorganisation som idag unisont ses som roten till merparten av dagens problem inom polisverksamheten, se nedan.

2. Stiftelsen Tryggare Sverige har under många år försökt att diskutera krav på ”förmåga” men ingen har varit intresserad; i stället pratar alla endast om ”antalet poliser”
Stiftelsen Tryggare Sverige har i många yttranden, rapporter och böcker etc. påtalat just ovannämnda problematik; att det i vårt land aldrig har klarats ut vilken samlad förmåga som den statliga polisen/Polismyndigheten besitter. Allt har i princip endast handlat om ”antalet poliser”. Vi har genom åren försökt visa att antalet poliser inte alls behöver vara synonymt med förmåga; att alltså fler poliser betyder ökad förmåga och färre poliser minskad förmåga (vi har t.o.m. varit med om när fler poliser inneburit sämre förmåga).

Vi menar alltså att själva ”förmågebegreppet” är så mycket bredare och innehåller inte minst ett antal viktiga parametrar som i praktiken avgör hur stor samlad förmåga som polismyndigheten besitter. Självklart är antalet anställda viktigt men lika viktigt är frågor som handlar om kunskap, kompetens, organisation,

ledarskap, ledning och styrning samt samverkan med det omgivande samhället, inklusive den lagstiftning och de arbetsrättsliga avtal som reglerar verksamheten.

Dessa samlade parametrar bildar den förmåga som moderna polismyndigheter måste besitta för att klara av att upprätthålla sin del av den inre säkerheten, även på EU-nivån (se bl.a. ”EU.s inre säkerhetsstrategi”, faktapromemoria från Regeringskansliet 2025-05-06 p 2.1, Preliminär svensk ståndpunkt: ” Det är därför angeläget att med kraftfulla och hållbara åtgärder stärka den inre säkerheten och möta hoten från ett förändrat säkerhetspolitiskt läge och ett föränderligt geopolitiskt landskap. Behovet blir särskilt tydligt i arbetet mot olika typer av hybridaktiviteter, där framför allt brottsbekämpande men även militära kapaciteter berörs och måste samverka som en resilienskedja. Medlemsstaterna och EU behöver säkerställa att den civila och militära hanteringen av hoten samordnas med beaktande av medlemsstaternas ansvar för nationell säkerhet”.

Alltså, det är den samlade förmågan som måste vara så pass kraftfull att landet klarar av att bekämpa de interna hoten som landet står inför (se utredningen s. 870-871: ”med begreppet beredskap avses i detta sammanhang Polismyndighetens och Säkerhetspolisens förmåga att kunna stå emot och hantera samhällsstörningar över hela hotskalan – från samhällsstörningar och kriser som sker i fredstid, till situationer som ligger i gränslandet mellan fred och krig och slutligen till den yttersta samhällsstörningen, det väpnade angreppet”.

Hur den hotbilden ser ut måste kontinuerligt analyseras så att hela den inre säkerheten verkligen kan upprätthållas, 24/7. Om säkerheten inte är tillräcklig, måste den förbättras till lägsta godtagbara nivå. Att sådana förbättringar inte enbart, som i princip hittills varit fallet, handlar att anställa fler poliser, blir med vårt förmågebegrepp, breddat och mer modernt; och, inte minst, möjligt att operationalisera.

3. Ointresset, att aldrig på allvar vilja eller våga diskutera polisens förmåga, leder till stora hål i ”säkerhetsnäten”, särskilt på kommunnivån

Avsaknaden av förmågediskussionen beträffande hur polisen/Polismyndigheten klarar av att upprätthålla säkerheten har kunnat medföra att det finns mer eller mindre stora hål i det säkerhetsnät som den statliga polisen har monopol på. Vi redovisar några exempel, men många fler finns.

Kommunnivån

De största hålen finns på kommunnivån där många kommuner saknar poliser och polisstationer samtidigt som de inte tillåts organisera sina egna polisstyrkor, som är det självklara i många andra länder. Eftersom kommunerna inte heller får några andra ”säkerhetsgarantier” från staten (t.ex. en fungerande trafikpolisverksamhet) så måste de klara sig på egen hand. Stiftelsen Tryggare Sverige har tidigare beskrivit detta säkerhetsunderskott med att ”slaget om säkerheten i vårt land kommer att stå ute i kommunerna”; ju mer brottsligheten kommer påverka människors sätt att kunna leva sina liv i säkerhet, desto svårare blir det för kommunerna att uppfattas som goda.

Kommunerna hade tidigare både insyn i och styrning av polisarbetet genom de politiska polisstyrelserna och den tidigare polischefsorganisationen. Men denna lokala/regionala påverkansmöjlighet och medföljande ansvar försvann 2015 när den största polisreformeringen sedan förstatligandet sjösattes. Stiftelsen Tryggare Sverige kommenterade redan 2014 den då aktuella problematiken och de brister som riskerade uppkomma i och med ”reformen” i rapporten ”Från ord till handling – ett nationellt brottsförebyggande program”.

Ett 60-tal utsatta områden och/eller 180 st

I de 290 kommunerna finns i dagsläget närmare 60 områden som polismyndigheten sedan 2014 klassat som så kallade utsatta i tre

olika kategorier. Utmärkande för sådana områden är att polisarbetet försvåras eller ligger nere och inte sällan i stället ersätts av så kallade öppna drogscener. Ett annat sätt att indela områden där utanförskapet bitit sig fast är den alldeles nya klassning som Boverket och SCB redovisat; dessa utanförskapsområden är sammanlagt 180, där sex faktorer avgör hur utanförskapet mäts (trångboddhet, bidragsberoende, kriminalitet, svaga skolresultat, svag arbetsmarknadsetablering och lågt valdeltagande). Cirka 700 000 invånare bor i dessa områden, och många av de officiellt 100 000 så kallade papperslösa befinner sig antagligen också där (se nedan).

Många brottsanmälningar läggs på hög eller skrivs av direkt
Polismyndigheten har sedan lång tid tillbaka stora svårigheter med att upprätthålla den kriminalpolisiära brottsutredningsverksamheten på tillräcklig nivå. Brottsuppklaringen, även av grova brott, har sedan 2015 ofta kallats ”all time low” med uppklaringsprocent på kanske 10–15 även för allvarliga brott. Många anmälningar om så kallade mängdbrott har kunnat skrivas av med vändande post. Vissa brott som allmänheten drabbas hårt av, till exempel butiksbrott, skadegörelser, olaga hot har också inte sällan lagts i ”balans”; även högprioriterade barnutredningar har kunnat hamna i denna ”balans”. Stölder av dyra cyklar har legat på noll i uppklaring. Hur dessa siffror ser ut och redovisas är också svårt att få riktig inblick i (se nedan beträffande Polismyndighetens årsredovisning). Det delade ansvaret för brottsutredningsverksamheten mellan polisen och åklagarna är inte heller optimalt på något sätt men har hittills varit omöjligt att rätta till. I skrivande stund redovisar också Polismyndigheten i en egen inspektionen stora problem med hur bekämpningen av narkotikan fungerar i praktiken (se nedan).

Grov gängbrottslighet breder ut sig över hela landet
Den riktigt grova gängbrottsligheten har under senare år blivit utmärkande för Sverige, tyvärr också i ett EU-perspektiv.

Rikspolischefen presenterade i februari 2024 en kartläggning som visar att 62 000 personer i Sverige kan kopplas till gängkriminalitet varav 14 000 av dessa räknas som aktiva kriminella och 5 400 av dem minderåriga. På fråga vad det var som rättsväsendet missade som gjorde att det kunde bli så här så svarade rikspolischefen att ”jag tror helt enkelt att vi inte förstod hur allvarligt det var. Vi har satt in åtgärder men de har aldrig räckt för de gängkriminella har legat steget före. Och där är min uppfattning att Sverige har legat efter i lagstiftningen. Mina nordiska riksåklagarkolleger hade helt andra verktyg, och den bristen har satt hinder och tvingat in oss i den här riktningen”. På fråga vilket mål rikspolischefen satt upp för sig själv när förordnandet går ut om sex år blev svaret att ”Målet måste ändå vara att Sverige ska vara lite tryggare och säkrare den dagen det här förordnandet är slut”.

Narkotikan är svår att bekämpa, saknar både styrning och ledning
I skrivande stund redovisas också en inspektionsrapport från Polismyndighetens egen inspektionsverksamhet över hanteringen av kampen mot narkotikan, Narkotikabekämpningen har varit ”högprioriterad” sedan 1980-talets ”Narkotikakommission” men verkar även den numera sedan 2015 inte fungera som den ska; Narkotikapolisföreningen beskriver i sin tidning resultaten av inspektionen med rubriken ”Ingen styr- och ingen följer upp: skarp kritik av polisens insatser mot narkotika”. Artikeln sammanfattas med rubriken ”Ett vägskäl för polisen - och för samhället”. Däri sammanfattar redaktören, den ledande narkotikapolisen i landet, Lennart Karlsson, läget med följande ord: ”Rapporten är både en insyn i det dagliga arbetet och en obekväm systemkritik. Den visar på en organisation som vill, men inte kan: som ser problemet men inte har verktygen; som får allt fler resurser, men inte ökad effekt. Om Sverige menar allvar med sitt mål om ett narkotikafritt samhälle måste polisens arbete styras, mätas och utvärderas. Det får inte vara upp till enskilda eldsjälar. Det kräver nationell samordning, politiskt stöd och

strategiskt ledarskap. Förutan styrning, riktning och uppföljning är risken stor att vi fortsätter att bekämpa narkotikan i blindo".

I sammanhanget går det inte att låta bli att också omnämna ESO-rapporten "Bruk och straff - en ESO-rapport om kriminalisering av narkotikakonsumtion" (SOU 2023:10) av forskarna Felipe Estrada, Albin Stenström och Henrik Tham. Rapportförfattarnas slutsats är att syftet med kriminaliseringen inte har uppnåtts och föreslår att en utredning tillsätts för att närmare utreda hur bruk och mindre innehav av narkotika kan avkriminaliseras.

Allt yngre mördare är en otäck utveckling
De gängrelaterade morden ökar kraftigt och många av gärningspersonerna är mycket unga. Sverige utmärker sig alltså negativt även i den delen och våra nordiska grannländer är måna om att försöka skydda sig från denna "nya" svenska gängbrottslighet. Dessa unga gärningspersoner kan eventuellt också användas av främmande makt för att begå grova brott både i Sverige och utomlands.

Brottsoffren ska prioriteras men det är svårt att få att fungera
En "restprodukt" av en icke fungerande brottsbekämpning är utsatta brottsoffer som inte får den hjälp, stöd och skydd som de har rätt till. I vårt land har ansvaret för brottsoffren legat på kommunerna i snart 25 år; men fortfarande är det många, antagligen flertalet, kommuner som har svårt att leva upp till det ansvaret. En pågående utredning jobbar under 2025 med hur stödet till brottsoffren ska kunna förbättras, med redovisning den 30 januari 2026. I Brottsoffermyndighetens årsredovisning 2024 beskriver generaldirektören att "även om stora framsteg har gjorts på brottsofferområdet finns det fortfarande mycket kvar att göra. Den kartläggning som Brottsoffermyndigheten redovisade i början av sommaren visade att brottsofferstödet i Sverige uppvisar brister och är långt ifrån likvärdigt över hela landet. Vidare saknas en fungerande samordning av insatserna. Detta är givetvis inte acceptabelt och det är tydligt att åtgärder

behöver vidtagas. Jag ser därför fram emot det arbete som kommer att kunna utföras inom ramen för det samordningsuppdrag som regeringen gett myndigheten…jag ser ett stort behov av en bättre samordning även på lokal nivå".

Säkerhetsföretagen är många och jobbar för sig
De svenska säkerhetsföretagen brukar beskriva att de omsätter flera gånger mer än vad Polismyndigheten får i anslag. Någon ordnad samverkan mellan dessa företag och Polismyndigheten har aldrig upprätthållits trots att företagen i vissa delar besitter högre kompetens än vad polisen kan hålla, och har mycket bättre täckning över hela landet. Rätt använda skulle alltså hela denna kompetens kunna användas också av statens polis. I boken "Blåljus i gryningen", Polisförbundet 2015 uttrycker den nu pensionerade "polisprofessorn" Bo Wennström sig på följande sätt: "Sverige är inte ensamt om att ha överlåtit stora delar av ordnings- och säkerhetsverksamheten till privata aktörer. Ordning och säkerhet på allmänna platser och privata områden dit allmänheten har tillträde har länge ansetts lämpa sig särskilt väl för att läggas ut på [entreprenad]. Beger vi oss till ett bostadsområde, ett köpcentrum eller en flygplats blir detta tydligt. I själva verket är det så att polisen inte längre dominerar eller ens är ledande på området ordning och säkerhet. Det har dock varit svårt att erkänna att det som har skett sedan 1960-talet och framåt är en privatisering. Den har skett helt i det tysta. Ibland har en yrvaken debatt dykt upp i samband med väktares eller ordningsvakters mindre lyckade ingripanden. Men snart har intresset svalnat igen. Konsekvensen har blivit att där ingen betalar har vi dålig bevakning. Där får vi lita till att vara reaktiva när något händer".

Sammanfattningsvis visar dessa korta exempel på att polisverksamheten brottas med stora problem, att förmågan är otillräcklig både över ytan (kommunerna) och beträffande brottsutredningsverksamheten. När till och med narkotikabekämpningen, som varit en spjutspets i

kriminalpolisverksamheten sedan lång tid, numera inte fungerar som den borde, ja då sänder det verkligen dåliga signaler. Ytterst handlar det om att styrning och ledning brister, med början uppe i Regeringskansliet.

4. Några tankar kring forskningsläget; vi menar att frågorna om vilken samlad förmåga som polisen besitter aldrig har klarats ut

Det finns ingen eller lite forskning på detta område, alltså beträffande vilken förmåga som den svenska polisen besitter på makronivå. Det ligger därför i sakens natur att det i vårt land är svårt för forskare att närma sig polisområdet, särskilt när forskningen kan förväntas innehålla kritik; en ung forskarkarriär kan lätt släckas i förtid.

Verksamheten har också efter 2015 blivit mer sluten och därmed svårbeforskad. Brottsförebyggande rådet (Brå), som lyder direkt under Justitiedepartementet har emellertid sedan starten för snart 40 år sedan levererat hundratals rapporter som på olika sätt berör polisen och polisarbetet. Men det har, enligt vår uppfattning, varit få som på allvar försökt beskriva just vilken samlad förmåga som Polismyndigheten besitter. Orsaken till detta måste ju ytterst vara att någon regering aldrig beställt en sådan. Det känns som om Stiftelsen Tryggare Sverige och polisforskaren Stefan Holgersson har varit ganska ensamma (tillsammans med Jerzy Sarnecki förstås, se nedan) om att våga arbeta med dessa frågor under senare år.

En tidig ”nestor” inom den svenska polisforskningen är just professor emeritus Jerzy Sarnecki som bland annat författat ett antal rapporter för ESO, Finansdepartementets expertgrupp för studier offentlig ekonomi. I rapporten 2010 studerar han ”Polisens prestationer - en ESO-rapport om polisens resultatstyrning och ekonomi”. I rapporten från 2019, ”Stöta på patrull - en ESO-rapport om polisens problemorienterade arbete”, försöker han förklara hur resultaten av polisens

verksamhet ska mätas? För att vara meningsfulla måste utvärderingarna vara relaterade till verksamhetens mål. Han undersöker också hur polisen bättre kan fullfölja sina uppdrag; att förebygga och klara upp brott, att skapa trygghet och ge service till medborgarna. Han menar att polisens inriktning bör ändras från att vara reaktiv till att bli proaktiv, dvs. att polisens arbetssätt ska bli mer ”problemorienterat”.

En annan tidig polisforskare är den före detta polisen Gunnar Ekman som i sin avhandling på Handelshögskolan1999, ”Från text till batong – om poliser, busar och svennar”, beskriver att det finns en föreställning om att organisationer kan styras av texter och att polisorganisationen inte är något undantag, inte minst eftersom den förvaltar statens våldsmonopol. Men poliserna är inte alltid så noga med vare sig texterna eller med vad deras chefer bestämmer, utan låter många gånger i stället ”fikabordssnacket” avgöra hur de tänker jobba. Enligt vår uppfattning var Ekman den förste forskare som kunde visa på dessa avvikelser och han kunde därför också hjälpa oss förstå varför polisverksamheten oftast är så svårstyrd.

En mycket flitig polisforskare sedan 20 år är polisen och professorn Stefan Holgersson. Han har haft möjlighet att studera polisverksamheten ”från insidan” och är inte nådig när han beskriver sina iakttagelser. Under senare år är det tystnadskulturen inom myndigheten som han studerat i detalj; han har därvid etablerat uttrycket ”kompistillsättningar” för att beskriva hur han menar att meritsystemet påverkats negativt efter 2015. Vi visste ju sedan tidigare (jämför Metoo-debatten och Lisa Bjurvald/Kerstin Dejemyrs bok ”Gärningsmannen är polis”) att just tystnadskulturen kan vara mycket farlig, men att den blivit ännu farligare när kompistillsättningarna kunnat få fäste och därigenom också kan styra hela myndigheter.

Sammanfattningsvis visar dessa exempel att Brå varit flitiga men trots detta kommer vi inte ihåg att vi sett något arbete

beträffande just de frågor vi nu diskuterar, alltså om polismyndigheten besitter tillräcklig förmåga eller ej att fullgöra sina samlade arbetsuppgifter. Däremot har de övriga omnämnda forskarna visat på viktiga erfarenheter som måste beaktas om en myndighet ska kunna bedriva ett effektivt polisarbete.

5. Några aktuella böcker som beskriver tillståndet hos den svenska polisen

När det saknas tillräcklig forskning måste vi gå till andra aktuella källor för att få hjälp. Utöver det som Stiftelsen Tryggare Sverige skrivit och debatterat i nu snart 20 år finns det allt fler polismyndighetsanställda som vågar ta bladet från munnen och berättar om tillståndet inne i myndigheten; vi väljer att göra några korta nedslag som visar på problemen:

”Reform i uniform – Polisens stora omorganisation”, 2020, av professor Anders Ivarsson Westerberg

Boken har ambitionen att ”beskriva vad som hände, men också att förstå och i viss mån förklara varför det blev en reform, varför den genomfördes på det sätt som gjordes och varför den inte riktigt blev som man tänkt sig”. Den avslutas med följande budskap: ”Den största lärdomen är trots allt att vi kan vara ganska säkra på att det kommer att genomföras nya reformer inom polisen. När tiden är den rätta och när den senaste reformen är glömd kommer det inte att dröja förrän hoppet om rationalitet åter väcks till liv: att hitta den bästa organisationsformen som löser alla problem för att få en så effektiv organisation som möjligt. Om det avslutningsvis ska ges någon prognos för hur det kommer gå för polisens organisation finns det väl bara en sak som man med stor sannolikhet kan förutsäga: att det snart är dags för en ny reform”.

”Att vända bort blicken”, 2025, av professor emeritus Bo Wennström

Wennström är tidigare ”polisforskare” i Uppsala. Han är mycket kritisk bland annat till ledarskapet inom polisen där han nu i sin senaste bok kommit fram till att den strategiska nivån försvann

2015. Han skriver (s. 93): ”Idag kan man säga att ”förrådet” av strategiska ledare börjar ta slut inom polisen. Guldet är sällsynt så att säga. Däremot har vi en mängd taktiska ledare, kommenderingschefer exempelvis. Silvret finns där och också brons, men inte guld. Det blir mycket tydligt när det kommer till just strategisk underrättelse. Den som alltså syftar till att få syn på långsiktiga hot, trender och risker. Om man så vill: ”gissa” vad som finns där bakom kullen och fatta beslut utifrån det om inriktningar”.

”Polis, så funkar det (inte)”, 2025, av författaren m.m. Hanne Kjöller
Boken är en uppgörelse med det decennium som gått sedan den stora polisreformen som skulle göra allt bättre. Utvecklingen som går att skönja borde få alla att rikta kritiska blickar mot rättsstatens frontlinje. Polismyndigheten är sluten, och verkligheten är ofta motsatsen till det som kommuniceras utåt. När Kjöller ändå insisterat på svar hamnar hon i ett nät av byråkrati och styrningsdokument, vars utformning tycks överordnat polisens faktiska uppdrag.

”Gängens hus, min rapport från våldsvågen”, 2025, av åklagaren Lisa dos Santos
Här berättar Lisa dos Santos om den råa verkligheten hon möter i sitt jobb som åklagare. Det är en unik inifrån skildring av gängvåldets Sverige, där gängen ständigt utvecklas och har flyttat från gatan rakt in i samhällskroppen och i våra liv. Gränserna mellan underhållning och verkligt dödligt våld tycks alltmer upplösta.

”De livegnas land, den undre världen som bygger Sverige”, 2025, av författaren Liza Alexandrova-Zorina
Boken är en berättelse om drömmar, kamp och trasig gemenskap i en värld vid sidan av vår. I månader lever författaren under falsk identitet på det slitna natthärbärget. Hon kommer människorna som bor där närmare än någon gjort tidigare, och avslöjar samtidigt den svenska byggbranschen - en genomkorrupt

marknad där gränslösa husdrömmar göder organiserad brottslighet och religiös radikalisering, och skapar en modern form av livegenskap. Lägg till också att det enligt officiella siffror ska finnas cirka 100 000 så kallade papperslösa i landet men i debatten kan vi se att den siffran ofta uppskattas vara flera gånger högre.

”De kallar honom supersnuten, Jan Olsson, ett polisliv”, 2022, författaren Peter H Johansson
Kriminalkommissarien Jan Olsson har jobbat med alla de brott som satt djupast spår i den svenska samtiden. Palmemordet, Norrmalmstorgsdramat, Jakten på Lasermannen, Militärligans rånturné, Styckmordet på Catrin da Costa. 86 år gammal arbetar han fortfarande deltid som utredare. Boken är en uppslukande skildring av Sveriges mest kända brott och det samhälle där de ägde rum. Han beskriver att ”betydligt större resurser måste läggas på de enklare brotten. Att utreda mängdbrott och ta fast förövarna i deras första steg in på brottslig bana är det enda sättet att på sikt effektivt bekämpa grövre brottslighet. Jag tror inte att hårdare straff är lösningen. Men en ny polisorganisation skulle kunna vara det… Den stora förändringen inleddes under 1960-talet, när polisen förstatligades och Rikspolisstyrelsen inrättades. Senare slutade man att patrullera och poliserna placerades i bilar…Steg för steg blev myndigheten mer och mer centraliserad. Det talades om effektivisering men jag tror att effekten blev den motsatta”.

”Gangsterparadiset – så blev Sverige arena för gängkriminalitet, skjutningar och sprängdåd” av författaren Lasse Wierup, 2020
Lasse Wierup började redan 2007 att skildra den organiserade brottsligheten i Sverige med boken ”Svensk Maffia”. Han har sedan dess gett ut ett antal böcker på samma tema där han ingående beskriver hur brottsligheten kunnat breda ut.
I ovannämnda bok som kom för några år sedan kan vi i kapitlet ”Viktig tid har gått förlorad” bland annat läsa följande; ”Vid sidan om nedlagda förundersökningar och misslyckade

vårdinsatser har en tredje faktor banat väg för grupperingarnas framväxt: den periodvis låga polisnärvaron. Allra tydligast är kanske detta i Märsta, men även i Järva i Stockholm och på Hisingen i Göteborg var polisen under flera år påtagligt frånvarande. Det är inte heller något unikt för just dessa områden, sparbeting och organisatoriska förändringar har fått myndigheten att retirera även på andra håll i landet. I polisområde Luleå-Boden i Norrland, med cirka 100 000 invånare, utarmades resurserna ungefär samtidigt till den grad att endast två polispatruller återstod i yttre tjänst. Men medan det kunde ske utan någon större påverkan på kriminaliteten var det annorlunda i storstädernas ytterområden…där lämnade polisens reträtt fältet öppet för maktberusade tonåringar beväpnade med stenar, molotovcocktails och så småningom automatvapen. De auktoriteter som återstod - föräldrar, lärare, fotbollstränare, ordningsvakter, religiösa ledare, nattvandrare - hade ingen chans att på egen hand trycka tillbaka ”ortens” barnsoldater. På flera håll verkar pappornas frånvaro ha varit särskilt avgörande”.

”Hundra in i döden – en polischefs berättelse om ett urspårat gängvåld” av f.d. polischefen Christoffer Bohman, 2024

Christoffer Bohman blev polischef i lokalpolisområdet Sollentuna där även kommunerna Sigtuna och Upplands-Väsby ingår. Han beskriver sitt första möte med personalen på en konferensanläggning, på följande sätt: ”Under mina förberedelser har jag hittat en målkarta som lokalpolisområdet använt. Det är kort och gott ett papper med rutnät och cirka tjugo statistikmål om hur många olika ärenden inom olika brottstyper som organisationen förväntas rapportera till åklagare. Jag suddar ut alla målen så att det enda som finns kvar är ett tomt rutnät. Detta rutnät ger jag sen till ledningsgruppens samtliga 24 deltagare, med uppdraget att fylla i det igen. Ingen ruta fylls i under övningen, eftersom ingen i ledningsgruppen kan målen. Det är svårt att jobba mot mål man inte känner till, vilket blir påtagligt för hela ledningsgruppen. Eftersom målen inte innehåller någon effektdel, som till exempel högre upplevd trygghet bland medborgarna,

utan är en ren pinnjakt, så beslutar vi att de gamla målen inte gäller längre, samt att nya mål ska tas fram tillsammans.

…Känslan när jag lämnar konferensen är att lokalpolisområdet har stora utmaningar. Det finns ett uppenbart gap mellan kriminalitetens allvarsgrad och polisområdets förmåga. Den här allvarsgraden har ökat kraftigt de här senaste fem åren och utmanar nu inte bara polisen i lokalpolisområde Sollentuna. Gapet finns för hela svensk polis och dessutom alla delar av offentlig sektor, såväl myndigheter som kommuner. Ofta pekas bristen på evidensbaserade metoder, brist på resurser och dålig lagstiftning ut som orsaker till uteblivna effekter, men jag börjar mer och mer tro att det helt enkelt beror på en bristande ledning och styrning samt en oförmåga att leda processer. Problemet känns så stort att jag nu inte är helt säker på var jag ska börja" (s. 181).

"Insats pågår – från piketstyrka till terrorbekämpning" av polischefen Mikael Fetz, 2022
Fetz är en av Sveriges mest erfarna poliser med en rad ledande nyckelpositioner på sitt CV. I den här boken berättar han om "de utmaningar som polisyrket innebär".
Under sin tid som polismästare i Västerort ger han oss följande erfarenheter beträffande att effektivisera polisverksamhet: "Det finns en viss liten hake med effektiviseringen av polisarbetet; Det dominerande mätetalet på om polisen är mer eller mindre effektiv är antalet förundersökningsprotokoll som överlämnas och redovisas till åklagare, så kallade FUP. Enligt den här modellen jämförs sedan olika enheter med varandra, i statistik, utvärderingar och uppföljningsmöten. Detta är ett ämne som ständigt är på tapeten internt, och media aktualiserar periodvis problemet för allmänheten. Sättet att mäta på är på sitt sätt rimligt, och kanske det enda praktiskt möjliga. Ju fler FUP.ar vi lämnar ifrån oss, desto fler utsatta människor och brottsoffer hjälper vi till upprättelse. Och det är ju vad polisiärt och rättsligt arbete till stora delar handlar om. Men ibland kan jag tycka att det

är synd att vi bara mäter kvantitet och inte kvalitet. Det beror så klart på att det inte finns någon tydlig faktisk definition av exakt som är kvalitet i polisarbete".

Under sin tid som biträdande regionpolischef i Uppsala beskriver han sina funderingar: "Brottsligheten i städerna har ökat i samma hastighet som inflyttningen. Polisarbetet har blivit mycket mer omfattande, komplicerat och tidsödande – kanske framför allt i Stockholm, Göteborg och Malmö och några andra större städer. Vare sig man vill öppet erkänna det eller inte, så har resursbehovet i storstadsregionerna delvis utarmat, eller i vart fall urholkat, landsbygdens polisverksamhet… kan man inte komma ifrån att detta i praktiken har flyttat över polisiär kraft från glesbygden till storstäderna. I det avseendet har vi misslyckats" (s. 163-164).

"I Stockholm såg länspolismästare Carin Götblad runt 2005 till att det etablerades hela 27 små poliskontor med fyra-sex poliser på varje. Utsatta områden var prioriterat…Carin brann för detta och agerade verkligen som en föregångare. Jag har själv inspirerats av detta sätt att skapa relationer och knyta kontakter ute i samhället. Tyvärr lades stora delar av den här satsningen ner 2015, när vi strategiskt började gå mot större enheter igen. Där tror jag att vi bet oss i svansen" (s. 193).

Sammanfattning

Sammanfattningsvis är detta en intressant blandning av "riktiga" erfarenheter som beskrivs i dessa böcker. Wennström som menar att ledarskapet inom polisen är upplöst eftersom det saknas "strategiska" chefer sedan 2015, Kjöller som beskriver en daglig polisverksamhet i mer eller mindre i kaos, Alexandrova-Zorina som beskriver ett nytt Sverige som vi andra inte känner till men som innehåller alla kriminogena faktorer och slutligen Jan Olsson, still going strong, vår främste kriminalpolis som ändå vågar erkänna att polisarbetet bedrivs bäst längst ute på gatunivån, i kommunerna, långt från all centralisering.

Samtidigt har Wierup och de två polischeferna en samstämmig bild av en polisverksamhet som inte fungerar som man kan begära. Fetz ställer sig själv frågan; vad är ”polisiär kvalitet”? Han har gjort en av landets främsta poliskarriärer i modern tid och gått från, som han själv skriver, en vanlig kille som växte upp som arbetarklass i Skåne till polischef i några av landets största polisregioner. Men det är först som pensionär som han behöver ställa sig frågan: varför finns det ingen tydlig faktisk definition vad som är ”polisiär kvalitet?

6. Ser vi något ljus i den mörka polistunneln?
I den Årsredovisning för 2024 som lämnades i februari 2025 framgår ändå, trots att dokumentet är mycket svårläst, att det inom Polismyndigheten pågår ett omfattande förändrings- och utvecklingsarbete för att försöka rätta till de dystra beskrivningar som vi redovisat ovan. I sammanhanget ska också påpekas att den nuvarande polisledningen bara suttit något drygt år och ska därför inte behöva ta hela ansvaret för att frågorna om den svenska polisens ”förmåga” aldrig på allvar kommit upp på dagordningen varken i Regeringskansliet eller i Riksdagen.

Polisledningen förändrar nu på eget bevåg, som vi uppfattar det, sättet att redovisa sin verksamhet för att få mer verklighetsförankring. Samtidigt förändras ledarskapet inom polisen – chefer ska ta mer och tydligare ansvar och myndigheten ska ledas efter följande grundläggande principer: De polisiära problemen i centrum, Systemlogik, Ett informationsdrivet arbetssätt, Interoperabilitet. Med utgångspunkt i dessa principer ska Polismyndigheten i större utsträckning än tidigare leda verksamheten genom chefer. Styrmodellen är av sådan karaktär att den ska tillämpas både när det gäller operativa och strategiska frågor. Långsiktiga och strategiska frågor behöver även framåt ges tillräckligt utrymme.

Men polisprofessorn Bo Wennström lägger in ett veto när han i boken ”Att vända bort blicken” (se ovan) påpekar följande: ”Risken som jag ser det med denna nya styrningsmodell som innebär decentralisering av polisen, är att många av de problem som diskuterats här, organiserad brottslighet, bedrägerier, etcetera, inte kommer att få en lösning i en decentraliserad modell. Det strategiska underskottet kommer med den nya inriktningen att öka ytterligare”.

I skrivande stund har Rikspolischefen och hennes biträdande också publicerat en debattartikel på SvD Debatt under rubriken ”Kampen mot mängdbrotten avgörande”, som kan ge oss viss vägledning för framtiden. Däri beskrivs att Polisen arbetar hårt för att anpassa sig till en förändrad brottslighet, och arbetet måste bedömas utifrån fler grunder än andelen uppklarade brott. Målet är också att förhindra fler brott och att minska brottsvinsterna. Genom mängdbrott finansieras stora delar av den organiserade brottsligheten och därför blir det avgörande att bekämpa mängdbrott för att den vägen kunna bekämpa en allt starkare organiserad brottslighet. Vidare skriver man att ”den här utvecklingen ställer brottsbekämpningen inför stora utmaningar. Inte minst för möjligheterna att klara upp brotten”.
Debattartikeln avslutas med att ”ett arbete pågår också för att generellt effektivisera polisens utredningar av brott…Det finns mycket kvar att göra och polisen arbetar hårt för att snabbare anpassa sig till en brottslighet i ständig förändring”.
Till detta ska läggas att Timbro kom med ett utspel i maj 2025 som ifrågasatte polisens effektivitet, men som Rikspolischefen bemötte med att man numera var mycket bättre än tidigare.

7. Sammanfattande bedömning av nuläget, av polismyndighetens beredskap/förmåga och huruvida politiken vill och kan styra det statliga våldsmonopolet

Som framgår av vår beskrivning ovan har den svenska polisen i dagsläget stora problem med sin beredskap/förmåga. Vår redovisning är ett kortare nedslag som försöker visa på att de

svagheter som finns har en lång historia, men att de accentuerades och accelererades genom den panik som ”den stora polisomorganisationen” skapade 2015 och åren dessförinnan. För den som vågade titta var hela det arbetet ett enda långt misslyckande som kom att få mycket olyckliga och negativa effekter på brottsbekämpningen.

Stiftelsen Tryggare Sverige var den gången en av endast fyra av alla hundratal remissinstanser som vågade vara mycket kritiska till hela omorganisationen, men vår kritik fick den gången inget fäste. Vi menar att det samlade polisarbetet tappade i effektivitet redan från 2010, när det så kallade förnyelsearbetet sattes i gång och har ännu inte hämtat sig. När man läser hur själva det arbetet bedrevs är det svårt att förstå hur den viktigaste spelaren i rättsstaten, Polismyndigheten, kunde hanteras så illa (se till exempel polischefen Klas Fribergs ”bekännelsebok” Särskilda Händelser, 2024 s. 183 ff).

Professorn Anders Ivarsson Westerberg beskriver i boken ”Reform i uniform” (s. 205) hur han uppfattat reformarbetet: ”Men problemet var att reformen genomfördes ur ett ensidigt perspektiv som inte tog hänsyn till sociala strukturer, kultur och omvärld i beaktande…Var polisreformen ett misslyckande? Både och. Det är å ena sidan svårt att hävda att vi idag har en bättre polisorganisation än tidigare - en organisation som är mer effektiv och som är närmare medborgarna…men reformen kan nog också beskrivas som en framgång”.

I sammanhanget vill vi påminna om att även Riksrevisionen och Statskontoret har redovisat rapporter som varit kritiska till reformens resultat. Till det kommer också den viktiga ESO-rapporten 2019, se ovan.

Sammanfattningsvis menar vi att de problem som Polismyndigheten brottas med i dagsläget borde åtgärdas så fort som möjligt och som längst i ett 10-årsperspektiv. Vi är tydliga med att det inte går att prata om att polisen ska klara av kris och krig innan man förstått och erkänt att dagens polisiära

beredskap/förmåga inte på långa vägar är tillräcklig och därför inte kan vara utgångspunkten när regeringen funderar på vilka ytterligare förmågor som behövs för att klara kris och krig. Vi menar också att till exempel de självbiografier av våra nu främsta polischefer, som vi citerar, blir mycket avslöjande för det verkliga tillståndet i landets polismyndighet. Det kommer alltså bli mycket arbete framöver för att få polisorganisationen på fötter igen. Bland annat måste vi kunna kombinera ett sådant behövligt polisiärt utvecklingsarbete med att också ta med hela den samlade brottsbekämpningen. Samtidigt måste vi också inbegripa och hantera de krav som kris och krig ställer. Rätt utfört och utan skygglappar kan ett sådant förbättringsarbete bli en stor möjlighet som aldrig tidigare har förelegat i vår svenska (polis)historia – ett riktigt ”window of opportunity”.

Att efter 60 år med den statliga monopolpolisen, på allvar kunna få tänka friska tankar som tar nappatag med brottsligheten i vårt land, och i bästa fall även resten av Norden, vore en nåd att stilla bedja om.

Ovanstående beskrivning av vilken beredskap/förmåga som svensk polis besitter i dagsläget är en kortversion av Stiftelsen Tryggare Sveriges samlade erfarenheter.

III. Några synpunkter på de förslag som utredningen för fram om behovet av beredskapen i kris och krig

Redan inledningsvis beskrev vi att det blir helt omöjligt att besvara frågorna om kris och krig utan att i detalj först ha klarat ut i vilket tillstånd (beredskap/förmåga) som polisverksamheten befinner sig i, i dagsläget. Att gå vidare utan att klara ut ”gällande rätt” skulle ytterst vara att föra det svenska folket bakom ljuset i den just nu viktigaste politiska frågan.

Stiftelsen Tryggare Sverige vill ändå i korthet ge några synpunkter på de förslag som utredningen för fram. Vi vill samtidigt lyfta upp att alla de viktiga frågor och förslag som kommer upp i denna del på något sätt känns ”antikvariska”. Orsaken är att den

juridik som ytterst styr och som utredningen förklarat på ett utmärkt sätt, känns just ”överspelad” med hänsyn till kriget i Europa, den samlade geopolitiken och en folkrätt som kan uppfattas ligga i spillror efter krigen både i Ukraina och i Gaza.

Vi frågar oss därför; måste vi inte tänka i helt nya banor när vi ser vad som händer i vårt närområde med hybridkrigföring och okända drönare runt våra flygplatser? När vi går tillbaka och ser hur den här utredningens direktiv utformades redan 2023 (se s. 1) och till dessa skrivningar lägger att vår regering under senare år sagt att ”vi kan komma att hamna i krig” m.fl. mycket skarpa uttalanden. Har vi då råd att fortfarande tolka ”Ådalenproblematiken” som att polis och militär aldrig får hjälpa varandra på svensk jord? Om det totala kriget kommer och hela polisverksamheten håller på att förintas, måste inte då ”militären” komma till hjälp om dessa fortfarande fungerar? Har vi i en sådan situation ”råd” att fortfarande hålla hårt på ”Ådalen” och i stället låta fienden ta över? Svaret är förstås nej.

Vi menar att den lagstiftning som styr hela detta område, inre och yttre säkerhet, fred, kris och krig, måste revideras eller kanske helt skrivas om. Allt för att så långt som möjligt kunna med alla tillgängliga medel rädda vårt land från att dras in krig.

Om det finns någon tvekan beträffande hur dessa frågeställningar måste hanteras (t.ex. IKFN-komplexet) så är det hög tid att även dessa läggs på lagstiftarens bord. Kommer NATO-medlemskapet också göra det självklart att det snarast behöver göras en översyn av hela detta lagkomplex?

I sammanhanget kan uppmärksammas att beträffande NATO:s civila beredskapsarbete pekar man ut tre grundförmågor som särskilt viktiga för att samhället ska fungera. Det handlar om att säkerställa politiskt beslutsfattande och centrala ledningsfunktioner, säkerställa viktiga samhällsfunktioner och säkerställa civilt stöd till militära operationer.

Kan den nya ”EU:s inre säkerhetsstrategi” visa på en ny väg framåt när den svenska ståndpunkten bland annat innehåller följande skrivning; ”Medlemsstaterna och EU behöver säkerställa att den civila och militära hanteringen av hoten samordnas med beaktande av medlemsstaternas ansvar för nationell säkerhet” (s. 6 p. 2.1).

Polisens uppgifter och folkrättsliga ställning i krig

När det gäller kombattantstatus eller inte bedömer vi att den frågan är den sista som det går att ta ställning till när hela det förnyelsearbete som vi ser framför oss (se p. 9) går mot sitt slut. Här gäller det att inte vara naiv. Vi ser i dagsläget en folkrätt som håller på att upplösas i förening med att vi numera vågar säga och skriva att det är Ryssland som är det stora och riktiga hotet mot oss. Detta i förening med vad vi sett ryssarna göra och hur de beter sig i Ukraina gör att vi inte får vara naiva. Under 50 år har vi diskuterat denna fråga om kombattantstatus, så vi kan vänta ytterligare några år med att avgöra den. Stiftelsen Tryggare Sveriges uppfattning är dock att svensk polis måste fortsättningsvis vara just kombattanter. Att tro att polisen utan sådan status skulle enklare kunna fullgöra sina vanliga sysslor och därigenom skydda befolkningen, är för tidigt att bedöma i dagsläget och i värsta fall också naivt.

Skydd och bevakning

Utredningen skriver själv att det kommer krävas omfattande polisiära resurser för att hantera sådant som faller inom polisens uppgifter för skydd och bevakning. Vi menar att alla dessa resurser måste mobiliseras, på ett eller annat sätt så att 100% av våra skyddsobjekt blir bevakade redan på ett tidigt stadium. Antagligen borde det byggas upp en särskild ”kår” som hanterar dessa omfattande personalresurser som behövs. En sådan kår måste huvudsakligen vara etablerad i landets 290 kommuner. Om vi, som Stiftelsen Tryggare Sverige föreslår, bygger en ny kommunal polis i vårt land så borde dessa bevakningsresurser vara en del av den kommunala polisen och ställas under deras

befäl eller också borde Hemvärnet byggas ut och ta ansvar för hela denna bevakning.

Stöd till Polisen från Försvarsmakten

Viktigast här är att vi i princip ”skrotar” Ådalensyndromet; det har antagligen gjort sitt, se ovan. Det totala krig som vi ser i dagsläget kommer börja i våra kommuner, redan i fredstid. Vi har redan tidigare sett att den svenska polisen stått närmast maktlös när svåra ordningsstörningar uppstår likt Göteborgskravallerna och Påskuppploppen/Koranuppploppen; det har bara varit turen som räddat oss från blodbad både på våra egna poliser och på demonstranterna. Om, eller när, det totala kriget kommer så får vi inte längre vara naiva på sätt som vi nu i efterhand förstår att vi varit bland annat i förhållande till NATO-medlemskapet. Vi måste kunna skydda oss med alla till buds stående medel; om polisen håller på att kollapsa så måste detta förhindras bland annat med hjälp av tillgängliga militärer (se kraven på att ”befintliga resurser används så effektivt som möjligt”, utredningen s. 21). Vi tror därför att polisen redan i fredstid måste kunna få hjälp av sådana resurser på ett mycket enklare och naturligt sätt än vad som gäller i dagsläget. Vi har under flera år redan drivit linjen att polisen i vårt land måste kompletteras med något som liknar gendarmeri eller kanske någon form av National Guard.

Ett alternativ som kanske borde prövas och som känns mer ”svenskt” är att det moderna svenska Hemvärnet blir den förstärkningsresurs som jobbar nära polisen, redan nu i fredstid. Det polisiära underskott som på ett farligt sätt utmanar ordning och säkerhet på lands- och glesbygd behöver redan i dagsläget förstärkningsresurser i avvaktan på den kommunala polis som vi föreslår och hoppas på. Kanske kan just Hemvärnet utvecklas att bli denna svenska förstärkningsresurs. Dessutom borde den tidigare nedlagda Beredskapspolisen sättas upp igen; det skulle kunna göras ganska omgående eftersom det fortfarande finns personal som ”kan” den verksamheten. Frågor om

helikoptertransporter med mera löser man då också på ett självklart sätt.

Förslag om så kallad reservpolis

Föreliggande förslag kommer inte att vara tillräckligt. Att tro att ett antal pensionerade poliser och några precis antagna polisstudenter skulle vara tillräckligt, är att vara just naiv. Men som komplement till nyssnämnda förslag om nära samverkan med Hemvärnet är det förstås inget dåligt förslag. Men utan Hemvärn blir det alldeles för tandlöst. Då måste man tänka i andra banor och kanske hellre vända sig till säkerhetsföretagen för att se om deras personal skulle kunna komplettera polisen. Men samtidigt måste man vara försiktig för att inte förstöra säkerhetsbolagens egna ansvarsområden och objekt. Ytterst handlar det antagligen om att tänka utanför boxen och verkligen fundera över vilken förmåga som eftersöks.

Stärkt samverkan i gränskontrollverksamheter vid höjd beredskap

Stiftelsen Tryggare Sverige har i många år föreslagit att vi borde inrätta en nordisk gränspolismyndighet för att stärka just gränskontrollen i hela vårt närområde. En sådan myndighet skulle kunna få en enorm tyngd och kunna på allvar skydda hela Norden på ett sätt som vi aldrig sett tidigare, men som så väl kommer att behövas framöver. En sådan myndighet skulle också med lätthet kunna byggas ut till att omfatta också de baltiska länderna, Polen och Tyskland och därigenom täcka in hela Östersjöregionen. Den senare har visat sig bli ett av NATO:s viktigaste strategiska områden så även i den delen kommer en samnordisk polismyndighet kunna spela en avgörande roll både polisiärt och militärt. Utredningens förslag att låta den svenska polisen ta ansvar för en utbyggd gränskontrollverksamhet tror vi inte på; vi har ovan visat vilka svårigheter som svensk polis har att i dagsläget klara av sina huvuduppgifter varför man inte ska oroa den ännu mer genom att börja prata om att den ska få utökade ansvarsområden.

IV. Vårt förslag om hur frågorna borde tas vidare

Stiftelsen Tryggare Sverige har under flera år beskrivit processen hur vi bör återge den svenska polisen sin förmåga. Det har nu tagit 10 år efter 2015-debaclet att hamna i dagens situation och det kommer antagligen att ta minst lika många år att komma tillbaka på banan. Men det kräver helt andra grepp än de vi ser dagsläget. Regeringen arbetar hårt med att förnya hela den lagstiftning som styr rättsstaten och brottsbekämpningen, och vi bejakar i huvudsak det arbetet. Men det kommer inte att räcka och det förstår envar som läser detta yttrande.

Ett skäl är bland annat att hotbilden mot kommunerna och företagen från den organiserade brottsligheten har antagit proportioner som vi aldrig sett tidigare. Vi noterar därför med tillfredsställelse att den så kallade Produktivitetskommissionen, som nyligen avlämnade sitt betänkande ”Fler möjligheter till ökat välstånd” (SOU 2025:96), har beskrivet motsvarande problematik i sitt kapitel 11 under rubriken ”Kriminalitet och tillit”. Där konstateras följande: ”Produktivitetskommissionen lämnar förslag som syftar till att motverka användandet av bolag som brottsverktyg, effektivisera insamling och delning av information mellan olika aktörer, förhindra välfärdskriminalitet samt skärpa kraven på de aktörer som bedriver offentligt finansierad verksamhet”.

Därför är det hela brottsbekämpningen, inklusive brottsofferfrågorna och det brottsförebyggande arbetet, som måste förnyas och effektiviseras. Kort sagt, förmågan inom hela det området måste förbättras. Det räcker därför inte med att, som utredningen fick sig till livs i direktivet, försöka bedöma enbart polisens ”beredskap”. Det är landets samlade brottsbekämpning som måste bygga ny förmåga för att kunna bekämpa brottsligheten, också ur ett kris- och krigsperspektiv. Det senare är något helt nytt som vi aldrig tidigare behövt ta på allvar.

Det är alltså hela den samlade brottsbekämpningen som måste förnyas för att kunna möta de nya hoten och det räcker alltså inte med den lagstiftning som TIDÖ-partierna är i färd med att effektivisera, också ur ett internationellt perspektiv; det är myndigheternas tillämpning av lagstiftningen i vardagen som kommer avgöra, ytterst deras beredskap/förmåga. Det är förstås inte bara polisens verksamhet som blir avgörande för framgång utan alla de närmare 15 myndigheter som har så kallat brottsbekämpande uppdrag. Alla dessa myndigheter måste efterhand förnya sitt sätt att arbeta och organisera sig, kort sagt, att förbättra sin förmåga avsevärt.

Stiftelsen Tryggare Sveriges samlade erfarenheter under våra snart 18 år är emellertid att ingen myndighet, allra minst en polismyndighet, klarar av att förnya sig själv – nejsägarna är för många och politiken blir rädd och därmed försiktig.

Stiftelsen Tryggare Sverige har därför under många år resonerat i följande termer; det borde inrättas någon sorts fristående ”Genomförandemyndighet” som får ansvaret för att under en tioårsperiod förnya hela brottsbekämpningen. Samtliga ordinarie myndigheter, inklusive polismyndigheten, ska under den här tiden sköta den löpande verksamheten som vanligt, men vara beredda att efterhand justera sin organisation och sitt arbete efter vad Genomförandemyndigheten, regeringen och riksdagen bestämmer.

Att bygga en sådan tulipanaros som en ”Genomförandemyndighet” måste vara, är förstås svårt men det måste göras om vi ska komma vidare efter 60 år med många försök till effektiviseringar som fallit på hälleberget (jämför det omfattande rationaliserings- och organisationsarbete som erfordrades inför förstatligandet; det arbetet gjordes den gången av den så kallade Polisväsendets organisationsnämnd).

De enorma problem som vi nu står inför, inte minst ute i våra kommuner, kräver att våra politiker tar av sig alla skygglappar

och i stället tar fram sina bästa sidor. Förberedandet av förstatligandet på 1950- och 1960-talet pågick alltså under många år och nu väntar motsvarande arbete med att höja beredskapen och bygga förmåga som effektiviserar den svenska brottsbekämpningen, allt för att hitta modeller som passar för 2030–2040-talen.

Självklart måste ett sådant arbete kunna få ta 10 år men måste samtidigt ha ett antal kontrollstationer på resan; omedelbart, på kort sikt, på medellång sikt och på tio års sikt. Att inlemma Försvarsmakten i sådana processer torde numera inte vara svårt eftersom NATO-medlemskapet redan tvingar militären till förnyelse. Nu återstår alltså att deras andra svenska myndighetskolleger också tvingas in i samma förnyelseprocess, också tillsammans med viktiga delar av våra företag och civilsamhälle.

Hösten 2024 publicerade Stiftelsen Tryggare Sverige en rapport med en sammanställning på hur vi då såg på det förnyelsearbete som måste till för att vi ska förnya brottsbekämpningen. Den gången var försvarsfrågorna inte uppe på bordet men i övrigt är nog det mesta ungefär detsamma idag som för ett år sedan. Vi bilägger den skriften, som vi kallade ”Den svenska situationen”, för kännedom.

Detta yttrande avges av generalsekreteraren Magnus Lindgren efter föredragning av juristen och förre polischefen Karl-Åke Pettersson.

Vänliga hälsningar,

Magnus Lindgren
Generalsekreterare, fil.dr.

Stiftelsen Tryggare Sverige
Carl-Gustaf Lindstedts gata 3
104 31 Stockholm
Telefon: 08-29 20 00

Bilaga 2

Debattartikel Sydsvenskan Debatt (7 februari, 2026)

Blåögt att inte se polisen som kombattanter
Det viktigaste valåret i mannaminne har just tagit sin början. En dramatiskt förändrad omvärld med det allvarligaste säkerhetspolitiska läget sedan andra världskriget, tillsammans med gängmord, sprängningar och skjutningar, där Sverige sticker ut på ett förskräckligt sätt, kommer kräva nya arbetssätt och ökad effektivitet under de kommande åren.

Ett problem i sammanhanget är att få gamla organisationer att ställa om, något som ÖB adresserade under Folk och försvar, där han pekade på behovet av att göra upp med intern byråkrati och interna processer. Sådana kulturproblem med stark byråkrati och motstånd mot förändringar finns också inom polisen som, liksom försvaret, är stadd i en snabb tillväxt, utan några ekonomiska begränsningar.

När det gäller den yttre säkerheten finns en naturlig ”tillsyn” via Natomedlemskapet. Motsvarande kvalitetssäkring saknas för den inre säkerheten. Kanske är därmed den inre säkerheten, som domineras av polisens och kommunernas tillkortakommanden, i ett mer utsatt skick än den yttre säkerheten.

En viktig fråga under valåret 2026 handlar därför om att klara ut vilken förmåga som polisen måste ha, inte minst när det gäller den praktiska brottsbekämpningen ute i kommunerna. Den nuvarande polisverksamheten har fortfarande sin bas i förstatligandet 1965, alltså i ett helt annat samhälle än dagens. De

försök som gjorts sedan dess att effektivisera verksamheten har i princip alla misslyckats och efter omorganisationen 2015 hamnat i någon slags återvändsgränd. Konsekvensen är att det redan nu i fredstid finns tydliga förmågebrister. Bland annat har polisen lämnat stora delar av lands- och glesbygd ”polisfria”. Det samma gäller många av storstädernas så kallade utsatta områden där många undviker det uppenbara, nämligen att vi måste återta territoriet. Ett problem i sammanhanget är den gammal sanning inom polisen att undvika lokalt polisarbete för att göra karriär. Det borde förstås vara tvärtom.

Vi som har vår bakgrund i polisen tycker ofta att polisverksamheten är den viktigaste verksamheten både i fred, kris och krig. Våldsmonopolet måste hållas i helgd och får aldrig missbrukas. Det ska upprätthållas i alla väder. Inte minst i ett läge där landet utsätts för ett kuppanfall har det alltid sagts att det är polisen som måste ta ”första stöten”. Detta eftersom polisen, vid sidan av kustbevakningen och tullen, är beväpnad. Med dagens cirka 25 000 poliser finns det genom poliskåren en ansenlig förmåga att inledningsvis kunna stå emot en fiende till dess att Försvarsmakten hunnit mobilisera sina förband. Här finns aktuella erfarenheter från Ukraina där polisen spelade en avgörande roll under första dagen av kriget där de lyckades hindra fienden att tränga fram till Kiev från flygplatsen.

Mot bakgrund av detta är det mycket bekymmersamt att det nyligen presenterade betänkandet Polisiär beredskap i fred, kris och krig (SOU 2025:57) föreslår att poliser inte längre ska vara kombattanter i händelse av krig. I stället föreslås att polisen ska ha folkrättslig status som civila, vilket betyder att de inte skulle kunna delta i strid men behålla sitt skydd som civila. Många tunga remissinstanser, som exempelvis ÖB, har avstyrkt förslaget. Däremot har både Polismyndigheten och Polisförbundet, till vår stora förvåning, ställt sig bakom förslaget. I praktiken innebära detta att Sveriges 25 000 poliser inte får ingripa när fienden kommer. Vilka signaler skickar det till Ryssland?

Vi tror inte på den framtiden. Polisen måste kvarstå som kombattanter och de måste kunna få förstärkning av fler, särskilt av det moderna hemvärnet. Omvärldsläget är så farligt att vi i dag, efter snart 100 år, måste lämna Ådalen bakom oss och tillåta ett nära samarbete mellan militär och polis. Ett modernt hemvärn borde för övrigt kunna organiseras för att vara med och stödja polisen också i fredstid då saknaden av den tidigare Beredskapspolisen är stor.

För att komma vidare och bygga en förmåga vad gäller inre säkerheten krävs gemensamma insatser från många olika aktörer, bland annat våra företag och det civilsamhälle som är en grundbult i det svenska förvaltningssystemet.

Tiden är knapp och hotet reellt. Samtliga myndigheter, inklusive polismyndigheten, måste sköta den löpande verksamheten som vanligt, men samtidigt vara beredda att efterhand förnya och justera sin organisation och sitt arbete utifrån en förändrad yttre och inre hotbild.

Björn Eriksson
F.d. rikspolischef

Magnus Lindgren
Generalsekreterare
Stiftelsen Tryggare Sverige

Bilaga 3

Debattartikel SvD Debatt (18 januari, 2022)

Kommunerna bör få egna poliser
Ny lagstiftning, hårdare tag och fler verktyg. Så låter den politiska retoriken när lösningarna för ett tryggare samhälle diskuteras. Men de åtgärder som föreslås är inte tillräckliga. Så länge det saknas en lokalt förankrad polis är det omöjligt att upprätthålla lag och ordning. Tiden är därför mogen att, liksom i många andra liberala demokratier världen över, låta kommunerna få en egen polis för att klara säkerheten.

De senaste årens brottslighet och otrygghet har medfört stora problem för många kommuner. Orsaken är ytterst att brottsbekämpningen inte fungerar, bland annat eftersom det saknas lokalt närvarande poliser i såväl utsatta områden som på landsbygden. Situationen försvåras av att kommunerna inte heller själva kan påverka polisnärvaron, som sedan 1965 helt bestäms av staten.

För att upprätthålla ordningen och hantera det maktvakuum som uppstått efter centraliseringen av polisen 2015 har därför allt fler kommuner börjat upphandla ordningsvakter som ”patrullerar” i det offentliga rummet. I praktiken har ordningsvakterna på många platser fått rollen som ”den kommunala polisen”, dock utan vare sig tillräcklig utbildning, lokal förankring eller ledning från polisens sida.

Nyligen presenterades betänkandet ”En ny lag om ordningsvakter m.m.” (SOU 2021:38) för att försöka effektivisera ordningsvaktsinstitutet. Förslagen kommer emellertid inte att lösa

kommunernas problem med brottslighet och otrygghet. Inte heller är förslaget om en lagstadgad skyldighet för kommuner att arbeta brottsförebyggande, som redovisas i betänkandet ”Kommuner mot brott” (SOU 2021:49), tillräckligt. Kommunerna måste istället själva få möjlighet att, liksom i många andra länder, ha en specifik kommunal polisverksamhet som ett komplement till den statliga polisen.

En sådan kommunal polis, som vi förespråkar, ska i första hand jobba med brottsförebyggande verksamhet för att den vägen säkra upp de verksamheter som kommunen själv bedriver eller har ansvar för. Det handlar om den urgamla uppgiften att upprätthålla lag och ordning på gator och torg. Den kommunala polisen ska också hjälpa till att säkerställa att det råder nolltolerans mot brott i skolor. Likaså i badhus, på bibliotek och på idrottsarenor och andra offentliga platser. Inte minst kollektivtrafiken är sårbar när resenärerna upplever att det inte känns säkert på busshållplatsen, stationen eller under resans gång.

Uppgiften för en kommunal polisen blir alltså att hantera problem som är specifika på kommunnivån men som den statliga polisen aldrig varit särskilt intresserad av att jobba med. Något som bland annat beskrivits i rapporter från Riksrevisionen, Brottsförebyggande rådet och Statskontoret. Polismyndigheten har själv också så sent som i december 2021 redovisat att den egna utvecklingsverksamheten inte heller fungerat. Detta underbetyg slår särskilt hårt mot kommunerna som sedan polisreformeringen 2010-2015 invaggats i tron att de kommer få tillgång till en fungerande lokal polisverksamhet i form av så kallade områdespoliser.

Av dagens knappt 22 000 poliser arbetar emellertid endast ungefär 800 renodlat lokalt som områdespoliser med brottsförebyggande och trygghetsskapande uppgifter i utpekade geografiska ansvarsområden. Till detta antal ska läggas cirka 250 så kallade kommunpoliser med en rent semi-strategisk funktion

med uppdrag att bedriva ”samverkan” med kommuner och övriga samhället. Fortfarande efter drygt sex år med den nya polisorganisationen finns det alltså endast minimalt med poliser på plats ute i kommunerna.

Det är hög tid att våga tänka i nya banor vad gäller polisens lokala förankring, vilket inte blir lätt eftersom det i princip rått tankeförbud inom detta område sedan förstatligandet 1965. Vanliga invändningar från polishåll har varit ”aldrig mer tillbaka till kommunerna”. Likaså mantrat om att ”vi ska inte ha A- och B-poliser” eller ”med flera kårer så kommer viktiga uppgifter hamna mellan stolarna för man kommer inte att vilja informera eller tala med varandra om man inte är riktiga kolleger”.

Den tiden måste få vara över; kommunerna måste kunna lösa sina säkerhetsproblem med hjälp av en egen polis som i huvudsak jobbar med ”brottsförebyggande yttre verksamhet” på sätt som den tidigare ordningspolisen gjorde. De ska i princip inte vara brottsutredare utan den delen ska ligga kvar på staten med det undantaget att det måste finnas lokala ungdomsbrottsutredare; alla brott som barn och ungdomar begår måste utredas lokalt i samarbete med främst skolpersonal och första linjens socialarbetare. Vidare kan en del av trafikpolisverksamheten med fördel överföras till den kommunala polisen, till exempel vad gäller hastighetsövervakning, kontroll av A-traktorer eller el-scootrar/mopeder som kör på trottoarer och gångvägar. Den specifika ingripandeverksamheten som blir både farligare, mer teknikberoende och som innehåller allt större krav på att jobba över stora ytor, bör däremot ligga kvar på staten.

En kommunal polisman/kvinna ska vara en fullfjädrad polis enligt Polislagen och ha samma beslutsbefogenheter m.m. som dagens statliga poliser har. Skillnaden är att jurisdiktionen ska begränsas till den egna kommunen. När kommunerna är små kan deras kommunala polisverksamhet fullgöras i ”förbund” eller

motsvarande på samma sätt som Räddningstjänst får organiseras och bedrivas i dagsläget.

För att säkerställa den demokratiska kontrollen (jämför statsministerns krav på skolverksamheten) ska varje kommun ha en egen nämnd med ungefär samma ansvarsförhållanden som gällde för de tidigare Polisstyrelserna som, på ett obegripligt sätt tillsammans med polischeferna, avvecklades i samband med den senast polisreformen. Här kan man bokstavligen tala om att politikerna själva såg till att den demokratiska kontrollen försvann. Hur en kommun sköter sitt ansvar att upprätthålla säkerheten kommer alltså att bli föremål för väljarnas dom i kommunalval var fjärde år.

Antalet kommunala poliser bestäms av varje kommun själv men staten ska finansiera ett lägsta antal enligt en särskild mall. Länsstyrelserna ska ha tillsyn över den kommunala polisen och länsstyrelsernas nya brottsförebyggande mandat ska användas för att hjälpa till att utveckla den kommunala polisverksamheten, dock utan att äventyra det kommunala självstyret.

På nationell nivå ska verksamheten hållas ihop på lämpligt sätt; särskild inriktning ska vara på de rekryterings-, finansierings-, demokrati-, utbildnings- och metodutvecklingsfrågor som är specifika för kommunal polisverksamhet.

Det totala antalet kommunala poliser i landet måste bestämmas helt efter den förmåga som kommuner måste ha för att klara sin egen och befolkningens säkerhet; totalt i landet kanske det som en grov uppskattning behövs 15 000 till 30 000 kommunala poliser till en kostnad av cirka 15 till 30 miljarder/år (en summa som ska jämföras med vad brottsligheten kostar i dagsläget, det vill säga många 100-tals miljarder).

Rekryteringen ska så långt möjligt vara lokal med inriktning mot att försöka hitta mogna sökande med livserfarenhet och gärna

tidigare yrkesutbildning, yrkeshögskola eller annan lämplig bakgrund, till exempel gedigen erfarenhet som ordningsvakt. Krav på högskoleutbildning är inte ett måste; inriktningen ska vara att hitta de mest lämpliga personerna som passar för att bli bra kommunala poliser, på sin hemort.

Den specifika kommunala polisutbildningen ska vara minst 6 månader, gratis för de studerande och finansierad av staten under de första tio åren. Därutöver tillkommer krav på vidareutbildning om minst en månad varje år under hela tjänstgöringen. Lön och andra förmåner ska vara minst i paritet med den statliga polisens. Kommunala polischefer i våra stora städer/kommuner ska ha utbildning som motsvarar de tidigare polischeferna, alltså huvudsakligen med juridisk utbildning som grund.

Beskrivningen av hur dessa kommunala poliser ska organiseras och arbeta stämmer väl med vad både politiker och allmänheten velat ha under lång tid, men som aldrig ”levererats” av den statliga polisen. Beskrivningen, mutatis mutandis, är också ett försök att visa på inriktningen för att ha en möjlighet att återställa lag och ordning i våra kommuner.

Ett sätt att komma vidare i närtid är att regeringen ger den tidigare utredaren av Kommunernas brottsförebyggande ansvar, Ann-Sofie Hermansson, ett fortsatt mandat att inom ett halvår komma tillbaka med en ny utredning (senast till sommaren 2022, alltså i tid före valet) för att beskriva hur en sådan kommunal polis skulle kunna organiseras. Själva genomförandet kan sedan med fördel genomföras i sekvenser under en tioårsperiod med full finansiering från staten.

Magnus Lindgren
Generalsekreterare
Stiftelsen Tryggare Sverige